

SPANNING

FORMATIE

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP
Verschijnt 11 keer per jaar, jaargang 12, nummer 5, mei 2010

FORMATIE

In de periode voor de verkiezingen passeren op basis van peilingen de nodige scenario's de revue. Wie wil met wie, wie wil vooral niet met wie en wie wordt weggevaagd of de grootste?

De kranten staan er vol van, iedere dag op tv speculeert men verder en er worden zelfs boeken over geschreven. Zo presenteerde PvdA-coryfee Van Thijn onlangs het voorstel om het kiesstelsel te veranderen en zo de kabinetsformatie eenvoudiger te maken. De grote hoeveelheid partijen die na de verkiezingen vermoedelijk in de Kamer zullen komen, zullen het moeilijk maken om een regering te formeren. Van Thijn is vanwege soortgelijke formatieproblemen in het verleden al lange tijd voorstander van een soort districtenstelsel. Opvallend is dat tegelijk aan de overkant van het Kanaal wordt gediscussieerd over een verandering juist onze richting uit. Daar domineren door het districtenstelsel al heel lang twee partijen het politieke landschap, wat geen recht doet aan de mening van grote groepen kiezers. Blijkbaar is een districtenstelsel geen oplossing voor het wereldwijde probleem dat een grote groep kiezers zich niet goed vertegenwoordigd voelt door de volksvertegenwoordiging.

Jan Marijnissen sprak op 13 april de Thorbecke-lezing uit (p. 10) waarin hij de oorzaak van het tanende vertrouwen heel ergens anders zoekt. De politiek is schuldig aan het ondermijnen van het sociaal beleid en moet ook het voortouw nemen in de terugkeer naar sociaal beleid. Welke oplossingen men ook bedenkt, voorlopig zullen we het moeten doen met wat er nu voorhanden is.

Op 9 juni vinden verkiezingen plaats volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging en daarna zullen de politici op basis van de uitslag een regering moeten samenstellen. Dat is het thema van deze Spanning: hoe komt een coalitie tot stand?

In een interview met SP-lijsttrekker Emile Roemer noteert Diederik Olders de centrale gedachte van Roemer (p.3): 'Een stem op ons telt vier keer: je maakt de SP sterk, trekt de PvdA naar links, stuurt Balkenende uit het Torentje en houdt de VVD daar weg.' Dat dit nodig is, zal iedereen onderschrijven die zich ervan bewust is dat hier in een enkele zin de politieke schuldigen aan het neoliberale project en de daardoor veroorzaakte crisis worden genoemd. De SP zal na de verkiezingen niet weglopen voor deelname aan de regering. Peter Verschuren laat zien dat diegenen die betwijfelen of de SP dat wel kan, het niet bij het rechte eind hebben (p.5). Op lokaal niveau besturen SP'ers al jaren mee, en ook na de niet heel goed verlopen gemeenteraadsverkiezingen zijn er weer gemeentebesturen geformeerd met SP-wethouders.

In Nederland werken we al meer dan een eeuw met coalitie-regeringen. Sjaak van der Velden vertelt kort het verhaal vanaf de eerste coalitieregering in 1888 tot Balkenende IV in 2006 (p.16).

Aan coalitievorming gaan verkiezingen vooraf en aan verkiezingen gaan peilingen vooraf. Joop van Holsteyn, hoogleraar in Leiden, laat zien dat peilingen de uitslag kunnen beïnvloeden maar ook dat de voorspelende waarde van peilingen kwetsbaar is (p.8).

Bijdragen over de acties van werknemers in het afgelopen jaar (p.20) en een terugblik van Nico Schouten op de actie Stop de Neutronenbom (p.22) completeren deze Spanning. De Opinie-pagina is van de hand van Hans van Heijningen.

INHOUD

- 3 EEN SOCIALE UITWEG UIT DE CRISIS**
- 5 HOE OVERLEEF IK EEN COALITIE?**
- 8 PALINGEN EN KAMERVERKIEZINGEN**
- 10 DIMMEN OF GAS GEVEN?**
- 16 COALITIES SMEDEN**
- 20 GEEN HETE HERFST, WEL EEN HEET VOORJAAR**
- 22 HET RIJKE ROOIE LEVEN**
- 24 OPINIE**

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP

Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Vijverhofstraat 65

3032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 40

F (010) 243 55 67

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Vijverhofstraat 65

2032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 35

F (010) 243 55 66

E spanning@sp.nl

Redactie

Diederik Olders

Sjaak van der Velden

Tekstredactie

Peter Sas

Redactieraad

Hans van Heijningen

Tiny Kox

Ronald van Raak

Arjan Vliegenthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Antoni Gracia

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

Foto cover

Peter Hiltz / Hollandse Hoogte

EEN SOCIALE UITWEG UIT DE CRISIS

IN GESPREK MET EMILE ROEMER

Tekst: Diederik Olders Foto's: Suzanne van de Kerk

De nieuwe voorman van de SP roept zijn achterban op aan kiezers uit te leggen hoe zwaar elke stem op 9 juni kan meetellen. "Onze boodschap is: thuisblijven helpt niet, SP stemmen wel. Wie op ons stemt, maakt de SP sterk, trekt de PvdA naar links, stuurt Balkenende uit het Torentje en houdt de VVD daar weg." SP-lijsttrekker Emile Roemer is klaar voor het debat: "De SP zei als eerste dat een losgeslagen en normloos kapitalisme rampzalig zou uitpakken. Nu zeggen we als eerste dat er een sociale uitweg uit de crisis is. Als anderen zeggen dat zo iets niet kan, zitten zij ernaast, niet wij!"

Anderen zeggen: "De SP bezuinigt te weinig en legt de rekening daarmee bij onze kinderen"

Emile Roemer: "De duizend pagina's met snoeiharde bezuinigingsvoorstellen zijn geschreven door ambtenaren in opdracht van de inmiddels gevallen regering. Maar liefst 30 miljard aan bezuinigingsvoorstellen, zo was hun opdracht. Met die opdracht zijn de geesten in Nederland rijp gemaakt voor de plannen van rechtse partijen

om de samenleving nog verder uit te kleden.

Dat betekent niet dat we niet moeten bezuinigen. Door de crisis stijgt de staatsschuld en dat moet niet te gek worden. Het Centraal Planbureau heeft berekend, dat we ‘bij ongewijzigd beleid’ – dus als we niks veranderen – in 2015 een begrotingstekort hebben van 18 miljard. Dat is ongeveer 3 procent van het bbp, het bruto binnenlands product. Dat is nog binnen de norm die we hebben afgesproken in Europa. Mensen moeten zich dus niet bang laten maken. Wel zegt de SP: we krijgen op langere termijn – zeg 40 jaar – te maken met vergrijzing en duurdere zorg, dus je moet daar wel klaar voor zijn. Als wij het voor het zeggen krijgen en wij gaan onze plannen doorvoeren, dan laten wij dat begrotingstekort in 2015 terugzakken tot onder de 2 procent. Dat is v6r binnen de Europese norm. Partijen die zeggen dat je die tekorten van de langere termijn allemaal in de komende vijf jaar moet oplossen, zijn niet realistisch. Daar komt bij: zo drastisch snijden is onverantwoord. Als de economie maar heel gestaag groeit, dan moet je niet te fors ingrijpen in de koopkracht van mensen. Daarvan worden mensen heel voorzichtig. Mensen kunnen het geld niet meer laten rollen, en dan draai je de economie nog een keer de nek om.

Wij bezuinigen op defensie-uitgaven en op uitgaven van de rijksoverheid en de lagere overheden voor vaak dure externen, en door de hypotheek-renteaftrek voor hypotheekrenten boven de 350.000 euro geleidelijk te beperken. Daarnaast gaan de mensen en bedrijven die de afgelopen jaren het meest hebben geprofiteerd nu wat extra bijdragen. We voeren weer een extra belastingschijf in – 65 procent voor inkomens bóven 150.000 euro. En natuurlijk de bankenheffing, zodat banken meebetalen aan de schade die ze eerder hebben aangericht.”

Anderen zeggen: “De politiek komt niet met echte oplossingen om een volgende crisis te voorkomen”

“Dat hangt ervan af wie je met ‘de politiek’ bedoelt. Het klopt dat alle neoliberale partijen nog onvoldoende

in de spiegel kijken naar de oorzaken van de crisis. En dan heb ik het niet alleen over de VVD; partijen van CDA tot PVV en van D66 tot PvdA hebben jarenlang meegedaan aan de politiek die zo veel mogelijk wil overlaten aan de markt. Dát is de politiek die niets heeft gedaan aan de bonussencultuur, die vond dat regels stellen aan hoe banken met onze spaarcenten om mogen gaan niet nodig was. De SP heeft vanaf de dag dat we in de Tweede Kamer kwamen in 1994 gehamerd op de gevaren van ongereguleerde markten, op het belang van een overheid die verantwoordelijkheid neemt in plaats van zich steeds verder terug te trekken. De SP heeft altijd de goede analyse gehad; we hebben ook de oplossingen. Dus: stoppen met de uitverkoop van publieke diensten. Geen bonussen bij overheid en overheidsbedrijven – ook niet bij banken die overheidssteun krijgen. Opkoopfondsen – *hedge funds* – kortwieken door beperking van de renteaftrek bij de winstbelasting. Meer macht voor werknemers en minder voor aandeelhouders, zodat niet alleen de korte termijn telt voor bedrijven. Zo kan ik nog wel even doorgaan...”

Anderen zeggen: “Investeren in bijvoorbeeld zorg en onderwijs kán nu niet”

“Daar kan ik kort over zijn: kijk maar in ons verkiezingsprogramma en onze financiële verantwoording. Het kan. Het moet ook. Nu per saldo bezuinigen op onderwijs, of op de zorg: dát is pas de rekening bij je kinderen

neerleggen. Er dreigt een tweedeling in de maatschappij. PvdA, D66 en VVD willen de basisbeurs afschaffen. Uit onderzoek blijkt dat veel kinderen dan niet of minder gaan studeren. Zo wordt onderwijs alleen voor de rijken. En de zorg? Partijen handhaven het eigen risico, of verhogen het zelfs. De ambtenaren stellen een verhoging tot 775 euro per persoon voor! Daar moet ik niet aan denken. De meeste mensen kunnen dat gewoon niet betalen. Tel dat op bij de marktwerking in de zorg en het uitkleden van het basispakket, en je hebt een systeem waarin mensen met hoge inkomens goede zorg krijgen aan de ene kant, en aan de andere kant mensen met minder geld, chronisch zieken en ouderen die het allemaal niet meer kunnen betalen. We móeten dat voorkomen, en de SP laat zien dat het ook kan.”

Anderen zeggen: “PvdA, GroenLinks en D66 leggen de rekening van de crisis ook niet bij de gewone mensen”

“Die indruk wordt gewekt ja. Maar als je kijkt naar de punten die voor mensen echt belangrijk zijn, zie ik wat anders. D66 is sociaal-economisch gewoon rechts. Met Pechtold gaat de AOW-leeftijd omhoog, net als het eigen risico in de zorg. De PvdA heeft een voor haar doen links verkiezingsprogramma, maar ook hier de verkeerde keuzes: de PvdA zet een streep door de studiebeurs en verhoogt de AOW-leeftijd. GroenLinks ten slotte is vooral vaag – dat kan nog alle kanten op. Maar het afschaffen van de AOW voor huisvrouwen belooft weinig goeds. Het eigen risico in de zorg wordt door GroenLinks wel aangepast, maar niet afgeschaft. En GroenLinks zegt geen leenstelsel voor de studiebeurs te willen, maar het voorstel van een ‘studieloon’ dat je via een extra belasting na je studie terug moet betalen is gewoon een verscholen leenstelsel.

De SP biedt zekerheid in onzekere crisistijd: de AOW-leeftijd blijft op 65, het eigen risico in de zorg wordt afgeschaft, de studiebeurs blijft. Ik vind ons programma socialer én realistischer dan alle andere plannen.”

HOE OVERLEEF IK EEN COALITIE?

Tekst: Peter Verschuren Illustratie: Len Munnik

Hoe overleef ik... mezelf, mijn ouders, de brugklas, mijn eerste zoen... Schrijfster Francine Oomen vond er de inspiratie in voor een serie succesvolle kinderboeken. In *Spanning* een nieuwe aflevering: 'Hoe overleef ik een coalitie?' Oud-wethouder Peter Verschuren uit Groningen ging daarvoor te rade bij enkele voormalige collega's.

In Nijmegen vormde de SP bijna acht jaar een succesvol college met PvdA en GroenLinks. Wat heb je nodig voor een goede coalitie?

Oud-wethouder van Financiën Peter Lucassen: "Wat erg helpt, is een gemeenschappelijke visie. In Nijmegen hadden we volledige overeenstemming over een paar grote thema's, zoals het versterken van de wijken en het afzien van grote prestigeprojecten. We hadden daarmee een gemeenschappelijke onderlegger. En natuurlijk hielp het ook dat we een college hadden van drie linkse partijen." Naast de inhoudelijke overeenstemming is volgens Lucassen ook de chemie tussen de personen belangrijk. "Het college is een collegiaal bestuur: je doet het samen, je bent een team. Daar investeer je in door zelf straight en eerlijk te zijn. Geen dubbele agenda te hebben. Mijn collega's moesten er blind op kunnen vertrouwen dat ik als wethouder van Financiën alle informatie open op tafel leg voordat we een financieel besluit gingen nemen. En ik verwachtte dat zij dat ook deden bij zaken die speelden in hun portefeuille. Vertrouwen is absoluut noodzakelijk. En als je daar aan twijfelt, moet je die twijfel uitspreken. In de

collegevergadering, of in een persoonlijk gesprek."

Jannie Visscher, net begonnen aan haar tweede periode als wethouder in Groningen, zit op dezelfde lijn. "De partners in een coalitie moeten absoluut het gevoel hebben dat ze sámen verantwoordelijk zijn. En ook belangrijk is een samenbindende voorzitter van het college. In tijden van spanning val je snel terug op alleen je eigen belang of dat van je partij. Het gaat er dan om dat je weer zicht krijgt op het gezamenlijke belang. Daarbij kan de burgemeester een waardevolle rol spelen."

Hennie Hemmes maakte in Pekela vier jaar lang deel uit van een college met twee wethouders: van SP en PvdA. Sinds de verkiezingen van 3 maart is de PvdA voor het eerst sinds mensenheugenis buiten het college beland en heeft Hemmes een collega van GroenLinks gekregen plus eentje van een lokale partij. Zijn recept voor een succesvolle coalitie: "Belangrijk is dat het bij de eerste kennismaking klikt, dus al voordat de onderhandelingen beginnen. En als je in een coalitie zit, moet je elkaar ook wat gunnen. Ook bij moeilijke zaken moet je samen de klus klaren. Je hoeft geen vrienden te zijn, maar samenwerken als collega's die van elkaar op aan kunnen. Alleen dan kun je er plezier in blijven houden, en dat is echt nodig. Bij andere colleges heb ik wel gezien dat wethouders dingen achter elkaars rug deden. Nou, dan is het zó afgelopen."

Een veelgehoorde verzuchting van SP-raadsleden in gemeenten waar we niet in het college zitten is dat de coalitie alles vóór de raadsvergadering dichttimert en bij

voorbaar 'nee' zegt tegen elk voorstel van de oppositie. Hoe gaan SP-bestuurders zelf om met de coalitiediscipline? Lucassen: "Het verwijt van dichttimmeren krijg je altijd, dat kregen wij ook. Mijn reactie was dan dat er in Nijmegen nooit eerder zoveel door coalitiepartijen naast de pot is gepiest als in de afgelopen periode. Maar je wilt als coalitie wel samen iets bereiken, en soms is het dan nodig om druk te zetten op de fracties. Maar dat doe je natuurlijk niet altijd. Het hangt van het belang van een onderwerp af, en ook van de vraag of je steun kunt verwachten van een deel van de oppositie. Is dat het geval, dan kun je wat soepeler zijn."

Visscher: "Je moet alle fracties in de raad met respect behandelen. Ook de oppositieleden moet je luid en duidelijk complimenteren als ze met een goed voorstel of goed verhaal komen. Verder moet je extra investeren in de woordvoerders van de collegefracties. Dat doe je in de marge van de vergaderingen, maar als het nodig is ook door ze bij elkaar te roepen voor overleg."

Wat blijft er dan over van het dualisme?

Visscher: "Dualisme is een middel, geen doel. Het doel is de stad zo goed mogelijk te besturen. Als daarvoor overleg in de coalitie nodig is, dan moet je dat niet laten. Zo simpel ligt het. En natuurlijk timmer je niet alles dicht. Wanneer wel? Er is geen checklist die je langs kunt lopen om te zien wanneer je de coalitiewoordvoerders bij elkaar roept. Dat is een kwestie van aanvoelen. En dualisme of niet: de mensen in de stad hebben te maken met één SP. Niet met de partij van de wethouders en de partij van de raadsleden. Nauw overleg met de eigen fractie over alles wat er speelt, is daarom onmisbaar."

Ook in Pekela overleggen de wethouders met de coalitiefracties. Hemmes: "Ik zit altijd bij de fractievergaderingen. Het is vragen om problemen als je dat niet doet. Een paar keer per jaar zitten we ook met de collegefracties en de wethouders gezamenlijk om tafel. Om de zaken door te praten en eventuele onvrede uit te spreken."

Toch kan het gebeuren dat de fractie van een collegepartner op een belangrijk thema ineens met de oppositie meestemt. Wat doe je dan?

Lucassen: "Om te beginnen moet je de kans daarop klein maken door belangrijke zaken zo concreet mogelijk in het collegeakkoord op te nemen. Daar zijn ook de fracties aan gebonden. En verder hangt het ervan af hoe belangrijk een kwestie is. Bij ons was de verhoging van de OZB zo'n punt, en daar is het college eind vorig jaar op stuk gelopen. In het college-akkoord stond dat we de belastingdruk niet zouden verhogen. De PvdA legde dat ineens zo uit, dat ook de inflatiecorrectie niet mocht. Voor iedereen was duidelijk dat het anders zat, maar de PvdA-fractie hield voet bij stuk. Dat was het einde van de coalitie. In het college was die discussie wel goed gegaan, maar de politiek leider van de PvdA had geen greep meer op zijn fractie."

Eerder was er ook al een crisis: in april vorig jaar ben jij opgestapt. Hoe gaat dat in een college?

"Ik kwam onder vuur over het salaris van de directeur van de schouwburg, waar de gemeente de aandelen in bezit. Die man was aangenomen vóórdat ik wethouder werd en bovendien gaat niet de aandeelhouder maar de raad van commissarissen over het salaris. Ik ben zelf opgestapt omdat ik niet langer onderwerp van discussie wilde zijn."

SP-DEELNAME AAN GEMEENTEBESTUREN 2010

ARNHEM

- SP, GL, D66 en de VVD
- Gerrie Elfrink (Rijnboog, Arnhem Centraal, wonen en sport)
- Margriet Bleijenberg (onderwijs en jeugd)

BERNHEZE

- SP, OPG, Progressief Bernheze en Bernheze Solidair Verbonden
- Rein van Moorselaar (Sociale zaken, onderwijs, jeugd & jongerenbeleid, openbare werken, natuur en landschap, project: wijkgericht werken/IDOP's)

BOXMEER

- SP, CDA en LOF (Lokale Onafhankelijke Fracties)
- Bert Moeskops (Onderwijs, jeugd, senioren, Zorg, Sociale zaken, WMO, Wijk- en dorpsraden)

DOESBURG

- SP, Stadspartij Doesburg en D66
- Wethouder Willem Bouman (Onderwijs, Werk en inkomen, WMO, Wijkraden, Algemeen sportbeleid, Jeugd en jongeren/ouderen, Volkshuisvesting, Volksgezondheid, Klein stedenbeleid)

DONGEN

- SP, VVD, DP en het CDA
- René Roovers (Welzijn, Leefbaarheid/Wijk- en dorpsraden, Gezondheidsbeleid, Ouderen- en seniorenbeleid, Jeugd- en jongerenbeleid, Sociale zaken en reïntegratiebeleid, Wet Maatschappelijke Ondersteuning, Fietsbeleid)

GRONINGEN

- SP, PvdA, GL en D66
- Jannie Visscher (Welzijn en Zorg (WMO), Ouderen, Reiniging, Stadsbeheer en Ecologie, Recreatie, Integratie, Emancipatie, Dierenwelzijn)

HARLINGEN

- SP, Frisse Wind Harlingen, Harlinger Belang, GroenLinks en D66
- Geen wethouder

HEERLEN

- Combinatie SP, PvdA, Stadspartij Heerlen, Ouderenpartij en D66
- Riet de Wit (Arbeidsmarkt, Economie, Onderwijs)
- Peter van Zutphen (Armoedebestrijding, Participatie en zorg, Integraal jeugdbeleid)

Dat heb ik gedaan na een debat in de raadscommissie waarin bleek dat de PvdA-fractie op mijn hoofd uit was.” Je hebt toen niet geëist dat de PvdA-wethouders hun fractie tot de orde zou roepen?

“Pas tijdens de commissievergadering bleek hoe scherp het lag. Toen was er weinig meer te sturen, ook al omdat de PvdA-wethouders weinig gezag hadden over de fractie. Maar we hebben het inderdaad niet tot de rand uitgevochten.”

In Pekela vonden de afgelopen jaren geen grote botsingen plaats, wel waren er natuurlijk meningsverschillen.

Hemmes: “Dan is het een kwestie van twee tegen één, waarbij de burgemeester de doorslag geeft. Dat was soms in mijn voordeel, en soms ook niet. En dan is het zand erover en verder gaan.”

En als het om een principiële kwestie gaat? Het college treedt als eenheid naar buiten. Dat betekent dat iedere wethouder het collegestandpunt moet verdedigen, ook al denkt hij er zelf anders over. Hoe ga je dan te werk? “Je verdedigt naar buiten het collegestandpunt en niet je eigen mening. Daar kun je alleen een uitzondering op maken als je dat vooraf afsprekt. Dat hebben we in de afgelopen periode gedaan bij de verkoop van de Essent-aandelen. Ik had een minderheidsstandpunt tegen de verkoop. We hebben toen afgesproken dat ik dat naar buiten kon brengen zonder dat het gevolgen had voor de coalitie.” In Groningen werd rond de verkoop van Essent net zo’n afspraak gemaakt. Toch kwam er veel opschudding doordat de PvdA erg boos was over de harde toon die de SP-fractie in het raadsdebat aansloeg over het verkoopvoorstel. Visscher: “De gemoederen liepen hoog op. Wat je dan

doet, is vooral rustig blijven. En als de verhoudingen verder normaal zijn, zakt de temperatuur wel weer, en ga je verder.”

Hoeveel ruimte heeft een SP-fractie als we in het college zitten?

Lucassen: “Een fractie kan de collegeleden ondersteunen door zaken die niet in het collegeakkoord geregeld zijn, en waar de andere collegepartijen niet voor zijn, toch binnen te halen. Hoe ver je daarin gaat, is niet in zijn algemeenheid te zeggen. Dat is een kwestie van tactiek. Belangrijk is wel, dat het altijd in goed overleg tussen de fractie en de collegeleden gaat. Maar als de ruimte die de fractie neemt, inhoudt dat ze op een belangrijk punt tegenover de eigen wethouders komt te staan, dan heb je echt een probleem. Dat moet je voorkomen door heel nauw in contact te blijven. In Nijmegen hadden we bijvoorbeeld de verkoop van het busbedrijf. Iets waar SP’ers niets van willen weten. Maar het was toch noodzakelijk. Daarover heb ik veel met de fractie en het bestuur gesproken.”

Hemmes: “De fractie moet vooral niet gedwee aan de leiband van het college lopen. Dat is bij ons ook niet gebeurd: de fractie is zeker kritisch geweest op het college en is met eigen initiatieven gekomen, en dat moet ze blijven doen.”

Visscher vindt dat de fractie vooral heel zichtbaar moet blijven. “Dat is als coalitiefractie moeilijker omdat een hard oppositioneel geluid gemakkelijker de media haalt, maar het is wel belangrijk. Als wethouder kun je een gebrek aan SP-zichtbaarheid moeilijk compenseren. Je komt wel in het nieuws, maar vooral als vertegenwoordiger van het college en minder als SP’er.”

HENGELO

- SP, Burgerbelangen, D66, GroenLinks en PvdA
- Mariska ter Heuw (educatie, sociale zaken, werk, economie)

LEIDEN

- SP, D66, CDA en VVD
- Roos van Gelderen (jeugd, welzijn, zorg)

OLDAMBT

- SP, CDA, PvdA en GroenLinks
- Rikus Brader (werk, inkomen, maatschappelijke zaken)

OSS

- SP, VDG en PvdA
- Jules Iding (ruimtelijke ontwikkeling, verkeer, stadsbeheer)
- Chris Ermes (werk, inkomen en zorg, onderwijs, integratie, sport)

PEKELA

- SP, Samen voor Pekela en GroenLinks
- Hennie Hemmes (Sociale Zaken, arbeid, WSW, cultuur)

WIJK BIJ DUURSTEDEN

- SP, CDA en VVD
- Jan Burger (zorg, volkshuisvesting)

WORMERLAND

- SP en Liberaal Wormerland
- Anna de Groot (sociale zaken, onderwijs, welzijn, agrarische zaken en natuurbeheer)

AMSTERDAM (STADSDEELRAAD NOORD)

- SP, PvdA en GroenLinks
- Willem Paquay (Bedrijven & Vastgoedbeheer, Openbare Ruimte, afvalinzameling & Groen, Verkeer & Vervoer – inclusief Parkeren – Beheer Infrastructuur, Dierenwelzijn, Welzijn – Subsidië instellingen, Wijkaanpak)

ROTTERDAM (DEELGEMEENTE CHARLOIS)

- SP, PvdA en CDA
- Theo Coskun (Financiën, Bewonersparticipatie en Kunst & Cultuur)

PALINGEN EN KAMERVERKIEZINGEN

Tekst: Joop van Holsteyn* Foto: Universiteit Leiden

Peilingen zijn palingen. Aldus de op het eerste gezicht weliswaar wilde maar bepaald originele vergelijking die VVD'er Mark Rutte maakte op het congres van zijn partij eind april 2010. Hij zal hierbij waarschijnlijk niet gedacht hebben aan het feit dat de paling een bijna bedreigde diersoort is. Immers, de peilingenstand ziet er in getalsmatig opzicht vele malen florissanter uit dan de palingstand. Het wemelt van de peilingen. Mark Rutte zal echter gedacht hebben aan de zeer aanzienlijke glibberigheid en het zo opmerkelijke gebrek aan houvast dat peilingen bieden. En daar heeft hij dan wel een punt, zeker als het gaat om de politieke voorkeurspeilingen in de aanloop naar verkiezingen.

Het feit dat het zo buitengewoon lastig is greep te krijgen op peilingen en hun betekenis heeft bovenal te maken met de januskop die kenmerkend is voor peilingen. Aan de ene kant zijn peilingen momentopnamen. Op enig moment wordt kiesgerechtigden gevraagd wat zij zouden gaan stemmen als er die dag of de dag erna verkiezingen zouden zijn voor, zeg, de Tweede Kamer. De resultaten van de aldus gemeten voorkeuren hebben strikt genomen enkel en alleen betrekking op het moment van de meting. In die zin vertellen peilingen altijd oud nieuws, van vorige week of afgelopen weekeinde. Maar naast dit ene, naar het verleden gerichte gezicht van de januskop is er natuurlijk het tweede gezicht. Dat tweede gezicht kijkt in tegengestelde richting, ziet in en naar de toekomst. Peilingen worden tenslotte niet enkel als momentopnamen beschouwd, maar tevens gezien als voorspellers van wat komen gaat. In het verleden behaalde resultaten houden wel degelijk enige belofte in voor de toekomst, zo is de veelal impliciete claim der peilingen. Zonder die voorspellende waarde zouden peilingen uiteraard ook veel minder interessant zijn voor journalisten, politici en gewone burgers.

TWIJFEL

De vraag naar de voorspellende waarde van peilingen is anno 2010 echter meer dan gerechtvaardigd. Twijfel is in dezen op zijn plaats. Als gevolg van ten minste een drietal

clusters van factoren zijn peilingen meer en meer momentopnamen geworden en steeds minder een goede basis voor toekomstverwachtingen en voorspellingen.

Allereerst is er de 'techniek' die hedendaagse peilers en peilingen parten speelt. Bij een peiling wordt in beginsel niet de totale doelgroep ondervraagd, maar slechts een beperkt deel ervan. De idee is dat een in omvang bescheiden steekproef van kiesgerechtigden het mogelijk maakt om uitspraken te doen over het totale electoraat. Sommige mensen hebben op voorhand zo hun aarzeling bij deze aanpak – 'mij is nooit iets gevraagd?!' – maar op zichzelf is deze manier van doen goed mogelijk en wetenschappelijk verantwoord op basis van steekproefleer en waarschijnlijkheidstheorie. Als aan enkele randvoorwaarden is voldaan, en daar beginnen de problemen. Zo is het noodzakelijk of althans hoogst wenselijk dat ten behoeve van de steekproef (peiling) op enigerlei wijze een willekeurige (aselecte of random) selectie wordt getrokken uit alle kiesgerechtigden. Dat was altijd al heel erg lastig, maar is tegenwoordig om vooral praktische redenen zo goed als onmogelijk. Een volledige lijst van kiesgerechtigden als basis voor de steekproef is zeker niet eenvoudig en op alle momenten beschikbaar, evenmin als lijsten die deze ideale lijst benaderen. In het verleden kon nog, bij gebrek aan beter, een beroep gedaan worden op

het telefoonboek om althans bij benadering een redelijk dekkende opsomming van Nederlandse kiesgerechtigden te pakken te krijgen. Maar die tijd is voorbij, onder meer als gevolg van de opkomst van de mobiele telefonie. Minder mensen hebben een 'vast' toestel en een geregistreerd en vrij toegankelijk nummer.

VOLATILITEIT

Tegenwoordig vinden de meeste peilingen dan ook via internet plaats. Dat medium heeft tal van grote voordelen, vergeleken met de ouderwetse face-to-face vraaggesprekken of bijna ouderwetse peilingen via de telefoon. Maar juist op het punt van de steekproeftrekking zit vooralsnog een grote zwakte. Voor het Nederlandse electoraat als geheel is het, zoals gezegd, onmogelijk om een aselecte steekproef te trekken. Veelal wordt dan ook gebruik gemaakt van internetpanels waarbij mensen zichzelf hebben aangemeld. Dergelijke panels kunnen indrukwekkende aantallen deelnemers tellen, maar de eventuele scheefheid als gevolg van de zelfselectie van diegenen die zich hebben aangemeld wordt hiermee nooit en te nimmer weggenomen. Die fundamentele zwakte laat zich ook niet wegpoetsen via een aselecte trekking van een deelgroep uit het panel, via weging (waardoor de meningen van ondervertegenwoordigde deelnemers extra geteld worden en die van oververtegenwoordigde groepen juist minder zwaar) of via andere correctietechnieken.

Als het voorspellende karakter van peilingen enkel en alleen te kampen had met dergelijk technische onvolkomenheden, dan was de problematiek trouwens nog wel te overzien. Die praktische problemen, overigens gerelateerd aan fundamentele eisen van steekproeftrekking, laten zich wellicht oplossen. Een tweede cluster

van factoren die de voorspellende waarde van peilingen aantasten is daarmee echter niet geneutraliseerd, te weten de forse electorale wispelturigheid van grote delen van het electoraat. In jargon: de volatiliteit. Het verhaal van vroegere verzuiling en vervolgens ontzuiling van de Nederlandse samenleving en politiek hoeft hier niet nogmaals verteld te worden. Echter, een van de lijnen in dat verhaal is dat steeds meer kiezers steeds minder vast zitten aan één en dezelfde politieke partij. De op de dag van de verkiezingen te maken partijkeuze is voor nog maar weinigen ruim tevoren bekend en vanzelfsprekend. In het Nationaal Kiesersonderzoek, gehouden rondom de Tweede Kamerverkiezingen van 22 november 2006, gaf nog geen 40 procent aan al ruim voor de verkiezingsdag de keuze te hebben gemaakt voor de partij waarop op 22 november de stem werd uitgebracht. Een in omvang bijna even grote groep gaf aan dit pal voor de verkiezingen te hebben gedaan. Bijna een kwart van de kiezers van november 2006 gaf aan de laatste dagen voor de verkiezingen de knoop te hebben doorgehakt.

En niet minder dan 12 procent liet weten dat de uiteindelijke partijkeuze van 22 november was bepaald op... 22 november!

De groep van in totaal ongeveer 35 procent die pas zeer kort voor het uitbrengen van de stem de partijkeuze zegt te bepalen – hoewel de gegevens betrekking hebben op 2006, is er geen enkele reden om aan te nemen dat in 2010 de situatie op dit punt anders zal zijn – vormt een leger van kwelgeesten voor de peilers.

* Prof. dr. Joop van Holsteyn is universitair hoofddocent en bijzonder hoogleraar Kiesersonderzoek aan de Universiteit Leiden

KIEZERS ZIJN GEEN STUIFZAND

De volatiliteit of aanzienlijke beweeglijkheid van de hedendaagse Nederlandse kiezer mag echter niet worden misverstaan voor willekeur. Dat vele kiesgerechtigden geen één-op-één relatie meer onderhouden met een enkele politieke partij, wil niet zeggen dat zij als stuifzand over het totale electorale speelveld dwarrelen en op de dag der verkiezingen willekeurig waar kunnen neerdwarrelen. Die recentelijk populaire metafoer doet volstrekt geen recht aan de min of meer stabiele politieke voorkeur van het merendeel van de Nederlandse kiezers. Het gaat daarbij dan wel om een voorkeur in politieke oriëntatie en ideologische richting, die zich kan vertalen in een voorkeur voor meer dan één partij. In 2006 had slechts 30 procent van de kiesgerechtigden een uitgesproken voorkeur voor één enkele partij. Een meerderheid had twee of meer, in de regel ideologisch verwante partijen min of meer even lief en kende dus bij de verkiezingen een keuzeset van meer partijen. Dat zij geen allemansvrienden waren, blijkt overigens uit het feit dat voor ruim 30 procent die set beperkt bleef tot twee partijen, voor 20 procent tot drie partijen en voor ongeveer 10 procent tot vier partijen. Kiesgerechtigden die vijf of meer partijen een ongeveer gelijke kans op hun stem gaven vormden aldus een zeer kleine minderheid van nog geen 10 procent.

De techniek van het peilen en de veranderde aard van het electoraat maken de voorspellende kracht van peilingen uiterst kwetsbaar. Die kwetsbaarheid neemt, ten derde, nog verder toe als gevolg van het effect van de peilingen op het kiesgedrag zelf. Peilingen zijn tegenwoordig zeker in de aanloop van verkiezingen alomtegenwoordig. In 2006 gaf een op de vijftien kiezers aan in de aanloop van de verkiezingen (bijna) geen peilingen gezien te hebben, tegenover ruim driekwart die aangaf de uitkomsten van peilingen (zeer) vaak te hebben vernomen. Van de stemmers die kennis hadden van peilingen, gaf een grote groep van ongeveer 15 procent aan enige invloed van de peilingen te hebben ondergaan bij het maken van de partijkeuze; een enkeling (2 procent) gaf aan daar zelfs sterk door te zijn beïnvloed. Daarbij gaat

het vooral ook, zo wijst onderzoek uit, om mensen die de informatie van de peilingen gebruiken in hun individuele electorale calculus. Vooral voor strategische stemmers is de informatie afkomstig van peilingen van cruciaal belang. Deze kiezers pogen met hun stem niet zozeer de verhoudingen in de Tweede Kamer als wel de coalitievorming te beïnvloeden. Op basis van de peilingen vormen zij zich een beeld van de mogelijkheden in termen van coalities, en mede aan de hand van deze inschatting bepalen zij uiteindelijk hun keuze. Dan kan het heel goed zijn – juist omdat zoveel kiezers bereid en in staat zijn hun stem met even veel liefde aan verschillende (verwante) partijen te geven – dat een wellicht eerder uitgesproken voorkeur toch even aan de kant wordt geschoven. Zo zal men in kringen van de SP een electorale tweestrijd om de grootste partij tussen de PvdA en een andere partij – enigszins om het even CDA, VVD, PVV – met angst en beven tegemoet zien. Op basis van de verwachting dat de grootste partij het voortouw neemt bij de kabinets-(in)formatie en met het oog op de machtsvraag zal een deel van de linksgeoriënteerde kiezers dan kiezen voor de macht, en dus voor de PvdA, eerder dan voor de partij die men mogelijk liever heeft. Tja, eerder in de peilingen was dat nog niet aan de orde, en daar kon nog de op dat moment bestaande intentie worden uitgesproken. Maar het kan verkeren, zoals we allen, inclusief opiniepeilers, weten.

KWETSBARE PEILINGEN

De januskop der peilingen is aan slijtage onderhevig. Het gezicht dat naar het verleden kijkt ziet er nog redelijk gaaf uit, hoewel de technische onvolkomenheden zich op dat gezicht danig beginnen af te tekenen. De andere kant van de januskop vertoont ernstig gezichtsverlies. Als basis van voorspellingen zijn peilingen steeds kwetsbaarder en dubieuzer geworden, door de mankerende techniek, door de ontwikkeling van het electoraat, door de tot op zekere hoogte zelfdestructieve werking van de peilingen. Als voorspellingen zijn peilingen inderdaad, tja, glad en glibberig als een soort van palingen, verdraaid als het niet waar is.

DIMMEN OF GAS GEVEN?

HOE DE PARLEMENTAIRE DEMOCRATIE OVEREIND TE HOUDEN IN MOEILIJKE TIJDEN

Tekst: Jan Marijnissen (Thorbeckelezing, Den Haag 13 april 2010)

Foto: Phil Nijhuis / ANP

De vereniging Thorbecke, opgericht in 1985, wil eraan bijdragen de representatieve democratie scherp en bij de tijd te houden. Daartoe organiseert zij de Thorbeckelezing, waarin een gezaghebbend politicus de stand van de democratie aan de orde stelt.

Geachte aanwezigen,

‘Democratie wil zeggen: de macht aan het volk. Als ik ’s morgens de krant opsla, ben ik altijd weer benieuwd wat ik nu weer vind’, aldus Wim Kan. ‘Wat kan-ie het toch goed zeggen’, was de reactie van mijn moeder. ‘Beschaafd, kernachtig en de spijker op z’n kop.’ Ziehier het probleem in een notendop.

Het is een wijdverbreid misverstand te denken dat de vermeende kloof tussen politiek en burger primair iets te maken zou hebben met het gebrekkige instrumentarium van de democratie. Zeker, dat instrumentarium is beperkt. Té beperkt, maar het is niet de reden waarom er sprake is van zo’n vervreemding tussen het volk en zijn vertegenwoordigers in de politiek. Het is zoals Wim Kan en mijn moeder toen al vonden. Het gaat primair om de inhoud, en het vermogen van politici mensen te overtuigen van hun verhaal, hun idee, voor mijn part hun droom. De vanzelfsprekendheid waarmee mensen ten tijde van de

verzuiling hun leven lang steun gaven aan één politieke stroming is voorbij. Mensen zijn kritisch geworden. De meeste informeren zich grondig voordat ze een keuze maken. Autoriteiten die denken te kunnen rekenen op de overtuigingskracht verbonden aan het ambt als zodanig, vergissen zich. Artsen, advocaten, rechters, politici, leraren, agenten, en ook wetenschappers moeten weten dat ze kritisch gevolgd worden. Zij allen moeten overtuigen, transparant zijn door verantwoording af te leggen. Wie dat niet doet, wie zich arrogant opstelt, redt het niet.

Onlangs had ik een lang vraaggesprek met Robbert Dijkgraaf, president van de KNAW, de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Ik stelde hem de volgende vraag:

Toen de natuurkundige en Nobelprijswinnaar Hendrik Lorentz in 1928 werd begraven, waren er tienduizenden op de been. Het land lag drie minuten stil. Zo iets kun je je nu toch niet voorstellen. ‘Lorentz, een van mijn voorgangers als president van de KNAW, heeft in 1917 een brief geschreven aan de minister-

president met de vraag: wat kan de wetenschap doen voor de maatschappij? Daar is later het TNO uit voortgekomen. Hij werd ook de eindverantwoordelijke voor de afsluiting van de Zuiderzee. Hij heeft daar acht jaar van zijn leven aan gewijd, terwijl hij zich tot dan toe alleen maar had beziggehouden met elementaire deeltjes. Hij was politiek actief en voorzitter van de Onderwijsraad. Hij genoot groot aanzien, ook internationaal. Het enorme medeleven tijdens zijn begrafenis is een expressie van twee dingen: enerzijds de wetenschapper die zich inzet voor de samenleving, en anderzijds de brede waardering die hij daarvoor ondervond. De interactie tussen de wetenschap en de maatschappij was toen beter dan nu. De wetenschap had toen een groot gezag.'

Toen. De helft laat zich niet vaccineren voor baarmoederhalskanker. Bij de Mexicaanse-griepvaccinatie komen mensen niet omdat ze denken dat ze geheimzinnige nanodeeltjes ingespoten krijgen. Homeopathie, mensen die geloven in het 'geheugen van water'. Kwakzalverij. Waar waren jullie wetenschappers? 'Dat is een goed punt.'

Ik snap het niet. Je zou denken: we worden verstandiger. Dommer worden, dat gaat niet.

'Voor een deel komt dat doordat mensen mondiger zijn geworden. Ten tijde van Lorentz was het vooral eenrichtingsverkeer. Er was toen ook sprake van vanzelfsprekende gezagsverhoudingen. Heden ten dage zijn mensen veel meer actief betrokken bij de samenleving, en zijn ze hoger opgeleid. Nu moet je het gezag meer verdienen dan toen. Een rapportje schrijven is niet genoeg. Je moet er ook de boer mee op.'

Maar hoe valt dat verschil in waardering voor de wetenschap tussen toen en nu te verklaren? Toename van mondigheid hoeft toch niet noodzakelijk te leiden tot een toename van domheid? 'Ik heb daar geen simpel antwoord op. De wetenschap zoekt naar haar rol in de moderne tijd. Het paradoxale is dat de kennis alleen maar is toegenomen. De wetenschap heeft veel vooruitgang geboekt, maar ook de toegankelijkheid van die kennis is toegenomen. Aan de andere kant zie je dat mensen in zijn algemeenheid achterdochtiger zijn geworden richting autoriteiten, en dus ook richting de wetenschap. De wetenschap kan en mag daar niet autoritair op reageren. Zo'n houding past namelijk helemaal niet bij de wetenschap. Kritiek en zelfkritiek behoren binnen de wetenschap tot het hoogste goed. De onderlinge controle is gigantisch.'

Wat te doen?

'Waar wantrouwen heerst, is transparantie de oplossing. De ramen moeten open. Laat iedereen maar binnenkomen en rondkijken. Vertel en leg uit.'

Ik denk dat Dijkgraaf gelijk heeft. En ik denk dat wat hij zegt over de maatschappelijke waardering van de wetenschap ook geldt voor de maatschappelijke waardering van de politiek. De tijden zijn veranderd. Geëmancipeerde burgers laten zich niet met een kluitje in het riet sturen. Je kunt ze misschien één keer voor de gek houden, de

volgende keer wordt het al een stuk moeilijker.

Ik ben zelf een kind van de jaren vijftig die de revolutie van de jaren zestig bewust heeft meegemaakt. Sterker, ik heb er actief aan deelgenomen. Ik koester – met uitzondering van de jaren op kostschool – alleen maar fijne herinneringen aan die jaren van mijn jeugd. Opgroeien in een tijd waarin werkelijk alles ter discussie staat en verandert, wens ik iedereen toe.

Het machtssysteem van de jaren vijftig was gebaseerd op de vanzelfsprekendheid waarmee een kleine groep mensen, partijen en instituten al sinds mensenheugenis de dienst uitmaakte. Je had bazen en knechten, regenten en onderdanen. De man was het hoofd van het gezin, de vrouw volgde de man en de kinderen gehoorzaamden. Op school was de meester de baas en zijn woord was wet. Katholieken stemden op de katholieke partij en luisterden naar hun bisschoppen die zeiden dat ze geen lid van een linkse vakbond of omroep mochten zijn. Protestantengerekenen kregen van hun dominees te horen wat hen te doen stond en ook bij gevestigd links werd het gewenste gedrag door bobo's vastgesteld. We leefden samen maar wel apart. Dat autoritaire systeem is in de jaren zestig ontmaskerd en ontmanteld. Het probleem is alleen dat we daarna zijn doorgeslagen. We zijn de autoriteit als zodanig verdacht gaan maken. Terwijl we niet zonder autoriteit en gezag kunnen. Maar dan wél gezag dat is verdiend op basis van prestatie en verdienste.

AUTORITEIT MOET WORDEN VERDIEND EN VERANTWOORD

Een autoritaire maatschappij blokkeert de menselijke creativiteit. Zij dwingt mensen tot kruiperig gedrag in plaats van hen de kans te geven nieuwe wegen te zoeken. In de jaren zestig en zeventig zijn we dat dus wél gaan doen. Op alle terreinen – van popmuziek tot politiek, in de cultuur, de literatuur en de religie. Niets was meer vanzelfsprekend. We waren historisch gezien aan die verandering toe. Na de wederopbouw van na 1945 was die beweging voor culturele vernieuwing een logisch vervolg. Helaas is er vanaf de jaren tachtig geen goed vervolg aan gegeven. Er is geen verstandig compromis gevonden tussen de waarden van de twee tijdvakken ervóór. Toen is de foute weg ingeslagen en volgden de jaren van het platte economisch denken en het doorgeslagen individualisme. Van 'ikke, ikke en de rest kan stikken'. Geld werd synoniem aan geluk en je niets gelegen laten liggen aan anderen werd gezien als het summum van vrijheid. Het werd de tijd van vrijheid-blijheid en van 'lekker jezelf zijn'. Ook voor gezag gestoeld op ontzag voor kennis en kunde was geen plaats meer.

Zeker, autoriteit moet worden verdiend en verantwoord. Dus weg met elites die zich te buiten gaan aan autoritair gedrag, machtsmisbruik en zelfverrijking!

Maar autoriteit als zodanig is in een samenleving nodig. Om samen te leven maak je afspraken en kies je mensen die erop toezien dat ze worden nageleefd. Zonder zo'n gelegitimeerde autoriteit gaan anderen, over wie we niets te zeggen hebben, de baas spelen.

En verder: een land kan niet zonder voortrekkers, een elite, zo u wilt. Ik bedoel: een culturele, een intellectuele en een politieke elite, een groep van voortrekkers op verschillende maatschappelijke terreinen. Die mensen

horen we nu te weinig. Zij behoren zich te realiseren dat het een vorm van burgerplicht is om je verantwoordelijk te weten voor je taak. En – het is nu eenmaal zo – sommigen kunnen ergens met meer gezag over spreken dan een ander, simpelweg vanwege hun voorsprong in kennis en ervaring.

We moeten het zelfrespect en de beroepseer bevorderen. Als een onderwijzer niet trots is op zijn vak, als-ie niet het gevoel heeft boven de leerlingen te staan omdat hij hén iets moet leren in plaats van andersom, dan vraag je om problemen. Gebrek aan beroepseer zie je vooral bij vrije beroepsbeoefenaren. We worden overspoeld met schandalen. In de accountancy, bij de notarissen. Dat is kwalijk, zowel voor het beroep als voor de samenleving. Mensen zijn gelijkwaardig maar niet gelijk, zoals professor Hans Galjaard ons al jaren geleden voorhield. Dat betekent dat je dus ook niet van iedereen hetzelfde kunt verwachten. De basisvorming in het voortgezet onderwijs is een van de uitvloeisels van het doorgeslagen egalitaire denken uit de jaren zestig. Daar wordt van kinderen die met hun handen willen werken en op die manier kennis vergaren, gevraagd om eerst twee jaar lang vijftien theoretische vakken te doen. Het gevolg is frustratie, schoolverzuim en uiteindelijk veel drop-outs. Zo slaat het egalitaire denken om in zijn tegendeel.

HUGO CAMPS ZEI OOI: 'HET IS BETER KOPPEN TE TELLEN, DAN KOPPEN TE SNELLEN'

Het populisme, dat tegenwoordig zoveel tongen losmaakt, is historisch terug te voeren op de anti-autoritaire beweging van de jaren zestig. Let wel, we hebben het dan over de vulgaire tak.

Het populisme. Laten we eerst bepalen waar we het precies over hebben, want, zoals wel vaker, we verstaan elkaar slecht omdat we verschillende definities hanteren. Populisme komt van het Latijnse woord *populus*, wat 'volk' betekent. Populistisch zou je dus prima kunnen verstaan als 'volks'. Mij dunkt dat er niets mis mee is wanneer een volksvertegenwoordiger zich volks uitdrukt. Maar 'populistisch' wordt vaker gebruikt in een andere betekenis, namelijk om het gedrag te typeren van de politicus die dingen zegt waarvan hij weet dat ze niet kunnen of niet gewenst zijn, alleen om een deel van de *populus* naar de mond te praten. Dat is kwalijk. Maar, zeg ik er meteen bij, voor dit soort bewegingen geldt: hoe meer ze zichzelf worden, hoe eerder ze zich opheffen. De geschiedenis is vol van voorbeelden van de *rise and fall* van dit soort partijen.

Daarom heb ik de opwinding over en vooral de overmatige aandacht voor ToN en de PVV ook nooit zo goed begrepen. Iedereen die zijn ogen en oren open heeft ziet met wat voor clubs we hier te maken hebben. Zij groeien op de tijdelijke oprispingen van volkse verontwaardiging over het establishment en zijn beleid. Maar omdat hun standpun-

ten duiden op een abject mens- en maatschappijbeeld kunnen zij hooguit tijdelijk de wind mee hebben. Ik heb vertrouwen in de kiezer, want die geeft geen blijvende steun aan partijen die het weten en het geweten van de beschaving door het riool willen spoelen. En aan wie overweegt een van deze partijen wél te steunen, zou ik een citaat van Bertolt Brecht uit 1933 willen voorhouden: 'De schapen, ach de schapen, ontevreden met hun scheerders, besloten nu maar eens naar de slager te gaan.'

In plaats van ons al te druk te maken over de opkomst van het populisme, is het beter ons af te vragen of onze parlementaire democratie wel goed functioneert. Mijn antwoord op die vraag is: ja, want er is – hier en nu – geen beter systeem. Toen Marcus Bakker gevraagd werd wat voor hem de essentie van de democratie was, zei hij: 'Dat is het antwoord op de vraag zoals die al door de oude Romeinen werd gesteld en luidt: Wie zal de bewakers bewaken?' In ons systeem heeft de burger altijd het laatste woord, en dat is een hele geruststelling. Of zoals Hugo Camps het ooit zei: 'Het is beter koppen te tellen, dan koppen te snellen.'

RECHT IS GESTOLDE ETHIEK, POLITIEK IS VLOEIBARE ETHIEK

Alle nieuwlichterij die verscholen gaat achter het begrip 'bestuurlijke vernieuwing' kan me gestolen worden. Nu het politieke midden steeds kleiner wordt, komt er plotseling uit die hoek de wens om te komen tot een districtenstelsel. Het doel is het aantal fracties in de Kamer te beperken en de toegang tot het parlement voor nieuwkomers te beletten. Ik zeg: niet doen, het moedigt provincialisme en cliëntelisme aan. Dat was in 1917 ook precies de reden om het districtenstelsel af te schaffen. Net nu D66 haar kroonjuwelen aan de wilgen lijkt te hebben gehangen, komen Hoogervorst (VVD), Leers en Van Rij (CDA) en Cohen (PvdA) met voorstellen om ons stelsel aan te passen. De rechtstreeks gekozen minister-president, de rechtstreeks gekozen burgemeester, een kiesdrempel van 5 procent. Even snel: de rechtstreeks gekozen minister-president en dito burgemeester hebben als bezwaar dat er twee mandaten door de kiezer worden verstrekt, en dat leidt onherroepelijk tot onwerkbaar situaties met stagnatie tot gevolg. Ik ben er voorstander van dat de Tweede Kamer, de gemeenteraad en de Staten respectievelijk de premier, de burgemeester en de commissaris kiezen. Dan heb je wél de democratische legitimatie maar niet de nadelen van twee mandaten. De kiesdrempel verhogen van 0,66 procent van de stemmen naar 5 procent vind ik een erg slechte zaak. Indien we dat systeem in 2006 hadden gehad, zou de Kamer nu bestaan uit slechts vijf partijen: CDA, PvdA, SP, VVD en PVV. Want partijen die goed zouden zijn voor zeven à acht zetels, komen dan niet meer in de Kamer. Dat noem ik een ernstige inbreuk op het principe van de representatieve vertegenwoordiging. En ik zou het jammer vinden wanneer bijvoorbeeld een partij als het CDA in de toekomst niet meer in de Kamer vertegenwoordigd zou zijn. Wanneer je de overzichtelijkheid van het politieke krachtenveld wilt bevorderen, kan dat ook anders. Wanneer partijen al vóór de verkiezingen aangeven welke coalitie hun voorkeur heeft, weet de kiezer beter waar-ie aan toe is, en kan-ie makkelijker zijn keus maken. Mijn vrouw Mari-Anne, die zelf raadslid en ex-wethouder

is, wist dat ik me in deze lezing zou buigen over het huis van Thorbecke. Ze komt mijn werkplaats binnenlopen met een krantenadvertentie in haar hand: 'Gezocht een wethouder m/v. De gemeente Gemert-Bakel zoekt een manager met ervaring.' Hoezo? Nou, het college bestaat uit een burgemeester en drie wethouders: één wordt er geleverd door Lokale Realisten en één door de Dorpspartij. Ze zoeken nu via de krant een derde wethouder. Over de gewenste politieke affiniteit van de nieuwe bestuurder is in de advertentie niets te vinden. Zie hier de depolitiserende en technocratisering van het lokale bestuur, met dank aan het zogenaamde dualisme. Na een paar jaar ervaring met dat dualisme kunnen we het volgende vaststellen: nog meer papier, nog meer vergaderingen, nog meer gekissabis, nog meer politieke spelletjes, nog meer vroegtijdig vertrekkende wethouders en raadsleden. Niets vernieuwing; vernieling van het lokaal bestuur is het. En verder: dualisme of monisme, in alle gevallen ligt de politieke macht bij de coalitiefracties en het door hen gelegitimeerde college. Laat het een waarschuwing zijn aan het adres van al die zogenaamde vernieuwers. Bezint eer gij begint. Er is één vernieuwing die ik zou willen bepleiten. En dat is de instelling van een raadgevend en een correctief referendum. Het is de ultieme expressie van 'het volk aan de macht', het betreft mensen bij belangrijke politieke onderwerpen, het garandeert draagvlak en het verbetert de kwaliteit van de besluiten.

Is er dan verder niets te wensen met betrekking tot onze democratische organen? Zeker wel. Ik zou willen dat de doorloopsnelheid van Kamerleden zou worden teruggebracht en de Kamer minder gezien zou worden als doorgangskamp, een tussenstop in een loopbaan. Ik zou willen dat de Kamer minder zou reageren en meer zou anticiperen, minder spoedvergaderingen en meer onderzoekscommissies. Het is mij opgevallen dat de parlementaire commissies die ik heb meegemaakt bijna altijd de aanleiding zijn geweest voor de fracties om de eigen standpunten te heroverwegen en bij te stellen. Ze hebben dus effect gehad. Dat is onder andere te danken aan het feit dat zo'n commissie bestaat uit parlementariërs van verschillende fracties die voor langere tijd en buiten de publiciteit aan waarheidsvinding doen. De loyaliteit aan de commissie wint het dan van de loyaliteit aan de fractie, en dat kan tot nieuwe politieke verhoudingen leiden. Welke commissies ik nu graag zou zien? Eén commissie gaat onderzoek doen naar de gevolgen van het ontstaan van een nieuwe onderklasse. Een andere commissie gaat zich buigen over de mogelijkheden van ons land op het gebied van alternatieve energiebronnen. Weer een andere commissie maakt studie van voorbeelden waar met succes buurten zijn gerevitaliseerd.

Tot slot, sprekende over de zogenaamde 'bestuurlijke vernieuwing', wens ik alle partijen een ideologische

herbronning toe, zodat ze de daadwerkelijke expressie worden van een collectieve wil met betrekking tot de toekomst van ons land en de wereld; dat ze een fabriek worden voor coherente standpunten en een goed functionerende intermediair tussen de burger en de politiek.

WAARDEN EN NORMEN VORMEN DE BRUG OVER HET RAVIJN VAN DE BARBARIJ

Maar nu dan toch maar de hamvraag: 'Als er globaal niets mankeert aan onze staatsinrichting, waarom genieten dan de politiek in het algemeen en de regering in het bijzonder zo weinig vertrouwen onder de bevolking?'

Wel, daar zijn heel veel redenen voor aan te voeren:

De privatisering en vermarkting van publieke diensten waardoor de kwaliteit is verslechterd;

De terugtrekkende overheid waardoor ze steeds vaker moet zeggen: 'Daar gaan wij niet over';

De Europeanisering en de globalisering die voor veel mensen te snel gaan;

De geëtaleerde machteloosheid of moet ik gewoon zeggen onwil om echt iets te doen aan de armoede aan de ene kant en de topsalarissen aan de andere kant;

De bezuinigingen en de zogenaamde vernieuwingen die hebben geleid tot slechter onderwijs;

De deregulering en de liberalisering die de borging van het algemeen belang teniet gedaan hebben;

De zelfregulering die ervoor in de plaats kwam en vrijwel nergens effectief is gebleken;

De commercialisering waardoor alles in termen van geld wordt uitgedrukt;

De flexibilisering van de arbeid waardoor er een onderklasse van werkende armen is ontstaan;

De ont-ideologisering waardoor het verhaal ontbreekt, waardoor mensen niet meer weten waarnaar we op weg zijn;

De technocratisering die daardoor steeds meer terrein heeft gewonnen;

De bureaucratisering waardoor veel geld wordt verspild en mensen veel arbeidsvreugde wordt ontnomen;

De anonimisering door het permanente proces van reorganiseren ten behoeve van schaalvergroting;

De protocollering en ontmenselijking waardoor instituten dossiers beheren in plaats van mensen mensen te helpen;

De doorgeslagen individualisering die heeft geleid tot eenzaamheid, vervreemding en onthechting;

De ieder-voor-zich-mentaliteit en het toegenomen egoïsme die resulteren in het uithollen van de solidariteit en *blaming the victim*;

De publieke hufterigheid en het asociaal gedrag, die mensen angstig maken.

Zijn deze ontwikkelingen allemaal de schuld van de politiek? Of hebben ook het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven aan deze stille revolutie bijgedragen? Of misschien ligt de schuld wel bij nog meer mensen? Of was het gewoon de tijdgeest en moest het wel zo lopen? Hoe dan ook: waarom rekent iedereen het juist de politiek aan dat we nu als gevolg van de geschetste ontwikkelingen zoveel problemen kennen?

Het antwoord op die laatste vraag is vrij simpel te geven.

Immers, het is steeds de politiek geweest die het voortouw heeft genomen bij alle genoemde zaken. En, de overheid is

als een baken. Schuift het baken richting meer liberaal en minder sociaal beleid, de samenleving volgt. Schuift het baken van de overheid richting meer solidariteit en duidelijke regels omtrent het dienen van het algemeen belang, de samenleving volgt. Expliciet door middel van wetten en regels, maar ook impliciet, laat de overheid de burgers weten waarheen het baken verhuist. Als mensen merken dat ze in de toekomst meer op zichzelf zijn aangewezen, dan zullen ze daar vanzelfsprekend rekening mee houden en zich navenant gaan gedragen. Onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog hadden we de periode van de wederopbouw, daarna de periode van de opbouw van de verzorgingsstaat. Beide periodes werden gekenmerkt door een collectieve inzet voor een collectief doel: het land beter achterlaten voor de kinderen dan dat de ouderen het van hún ouders hadden geërfd. Vanaf begin jaren tachtig kwam daar verandering in. Deze gezamenlijke inzet ten behoeve van een gezamenlijk doel werd meer en meer ingeruild voor individualisme, de markt en een overheid zonder ambities.

WAAROM HEBBEN MENSEN NIET MEER ZEGGENSCHAP GEKREGEN OVER HUN WOON-, WERK-, EN LEEFOMGEVING?

Toen ik Marcel van Dam tijdens een vraaggesprek vroeg hoe het toch kwam dat hij deze transitie van de politiek, inclusief zijn toenmalige partij, pas zo laat had onderkend, zei hij: ‘Het is allemaal zo geleidelijk gegaan, en vaak ook in het verborgene. Dit is ook wat ik mijzelf verwijt. Terwijl ik een gestudeerde burger ben, een betrokken burger, een politiek geschoolde burger, heb ik het toch over het hoofd gezien. Ik voelde wel dat er wat veranderde, maar toen ik het helder zag was het al gebeurd.’

Op uiterst subtiele wijze is het neoliberalisme ingevoerd. Er is niet een bepaald moment aan te wijzen waarop het gemeengoed werd in de politiek. Er zijn ook geen wetten aangenomen of verdragen gesloten die het moment markeren. Het had zeker ook met de tijdgeest te maken. Maar mogen we niet juist van politici verwachten dat zij verder kijken dan de waan van de dag? Mogen we niet juist van hen verwachten dat ze de samenhang der dingen zien en hun horizon verder ligt dan de eerstvolgende verkiezingen? Ik vind van wel.

Recht is gestolde ethiek, politiek is vloeibare ethiek. Lange tijd was het taboe om in de politiek te spreken over waarden en normen, over de publieke moraal. In 1996 heb ik er een heel boek over geschreven en bij velen was hoon mijn deel. Lange tijd werd door de heersende politiek verondersteld dat de BV Nederland eerder behoefte had aan goede managers dan aan politici die begaan zijn met het lot van de mensen; eerder behoefte aan bestuurders op afstand dan aan mensen die zich verantwoordelijk weten en daarom ook de verantwoordelijkheid nemen.

Maar politiek is iets willen, en politiek is inzet tonen. Beide

kunnen niet bestaan zonder een stelsel van waarden dat er aan ten grondslag ligt, een visie op wat goed en fout is als het gaat om beschaving, een visie op mens en maatschappij. Want, zonder kompas komt niemand thuis.

Waarden en hun concrete uitwerking in normen hebben zich uitgekristalliseerd in de strijd van de mens voor een beter bestaan. Ze hebben een geschiedenis, we hebben ze geërfd van onze (voor)ouders. Ze behoren tot ons collectieve bewustzijn. Waarden en normen vormen een essentieel onderdeel van de brug over het ravijn van de barbarij. Die brug noemen we beschaving. Die brug is wankel, zoals de geschiedenis ons leert. Het is aan de politiek en de samenleving om de waarden en normen steeds te actualiseren en te handhaven, en daarmee de brug van de beschaving te onderhouden. Zo bevorderen we houvast en vertrouwen, voorkomen we angst, vervreemding en verbittering, en beschikken we over een probaat middel tegen doorgeslagen egoïsme, fanatisme en geweld. Mijn morele anker is gelegen in de wens, de wil dat de menselijke waardigheid wordt gerespecteerd; de gelijkwaardigheid van een ieder gegarandeerd; en de solidariteit tussen mensen georganiseerd. Alles wat de verwezenlijking van deze wens dichterbij brengt, steun ik. Alles wat er een bedreiging op vormt, wijs ik af.

Inmiddels hebben de meeste partijen de nihilistische lijn van de jaren negentig verlaten, en hebben ze ingezien dat hun politieke handelen stuurloos en puur pragmatisch-opportunistisch is wanneer ze hun woorden en daden niet van een morele basis voorzien. Zeker de partijen die traditioneel het politieke midden vormen, en nu te maken hebben met een structurele leegloop, ontkomen er niet aan een verhaal, een visie op de toekomst van mens en maatschappij, te formuleren. Hun aanpak van de laatste decennia overtuigt niet meer, inspireert niet meer, mobiliseert klaarblijkelijk ook niet meer.

Thorbecke verwierf – met forse hulp van de dreiging dat de opstand in het revolutiejaar 1848 ook ons land zou aandoen – de parlementaire democratie op de koning, al sprak Willem II liever over ‘de constitutionele monarchie’. Toch zou het nog tot 1919 duren vooraleer alle mannen en vrouwen actief en passief kiesrecht kregen. Daarna hebben we de democratisering van de individuele rechten gekregen. De burger emancipeerde zich en vrouwen bevochten hun gelijkberechtiging. Het is raar dat daarna het proces van democratisering eigenlijk is gestopt. Want waarom hebben mensen vervolgens niet meer zeggenschap gekregen over hun woon-, werk-, en leefomgeving? Binnen de economie geldt nog steeds niet het principe van *one man, one vote*. In de wereld van het geld tellen de euro’s en de dollars, niet de mensen. Terwijl we toch – juist ook weer recentelijk – hebben kunnen zien hoe verstrekkend de invloed van de economie is op ons aller welbevinden. Natuurlijk, de politiek stelt de randvoorwaarden waarbinnen de economie zijn gang mag gaan, maar, zoals het woord al zegt: binnen het kapitalisme is het kapitaal de bovenliggende partij. De politiek beperkt zich eigenlijk tot het zoveel mogelijk bevorderen van een gelijk speelveld, bijvoorbeeld door cao’s algemeen verbindend te verklaren. Maar zeggenschap? Nee. Beursplein 5 is machtiger dan het Binnenhof. Dat was zo, en dat is nog steeds zo. Op Beursplein 5 wordt meer geld verdiend (nou, verdiend? –

Foto: flickr.com

Thorbecke

opgestreken is een beter woord) dan door alle werkenden bij elkaar. Daar en in de directiekamers en de lounges van de raden van bestuur worden de beslissingen genomen over reorganisaties, werkgelegenheid, outsourcen, en alle belangrijke zaken die de economie betreffen. Noch de overheid, noch de werknemers komen daar aan te pas. En, let wel, de economie is de kurk waar onze samenleving op drijft. Daarom zou het goed zijn wanneer de politiek het algemeen belang in dezen zou weten te formuleren, en daar voor op zou komen.

En verder: u begrijpt dat naarmate de overheid besluit om steeds meer publieke taken naar de markt te brengen, dus binnen het bereik van de mensen en organisaties die

winstmaximalisatie op één hebben staan, dat dit dan ten koste gaat van het democratisch gehalte van onze maatschappij.

DE OPLOSSING VOOR EEN PROBLEMATISCHE DEMOCRATIE IS MÉÉR DEMOCRATIE

Met de invloed van bewoners op de toekomst van hun buurt is het niet veel beter gesteld. De woningcorporaties zijn van verenigingen stichtingen geworden, omdat ze voortaan met winstoogmerk moesten gaan werken. De gevolgen zijn bekend. De invloed van de huurders is nihil. Ik denk dat het democratisch gehalte van onze samenleving én de kwaliteit van leven in de buurten ten goede zou komen wanneer mensen veel meer te zeggen zouden krijgen over hun woonomstandigheden en -omgeving.

De democratisering op de universiteiten is de afgelopen jaren vrijwel geheel ontmanteld, zoals eigenlijk in het hele onderwijs. Om twee redenen is dat een slechte zaak. Ten eerste omdat democratische verhoudingen de betrokkenheid en dus ook het verantwoordelijkheidsgevoel versterken, en ten tweede omdat de school bij uitstek de plaats is om te leren wat democratie is: respect hebben voor de ander, argumenteren in plaats van schelden, pesten of geweld gebruiken, en uiteindelijk accepteren dat de meeste stemmen tellen. Jongeren kunnen niet vroeg genoeg leren dat Marcus Aurelius gelijk had toen hij zei: 'Wat niet goed is voor de korf of de zwerm, is niet goed voor de bij.'

Met het wegvallen van de zuilen is ook in belangrijke mate de infrastructuur voor waarden- en normenoverdracht verdwenen. Verdere democratisering brengt mensen bij elkaar, en beweegt hen samen te spreken en te beslissen over de toekomst. En – misschien nog wel het belangrijkste – het is de beste manier om actief burgerschap te bevorderen, de wegkijkcultuur die ontstaan is te overwinnen en verantwoordelijkheidsgevoel te ontwikkelen. Want verantwoordelijk zijn we, of we willen of niet, of het ons gegund wordt of niet. Verantwoordelijk voor onszelf, voor onze familie, voor onze vrienden, collega's en kennissen, voor onze stad, ons land en onze wereld.

De titel van deze lezing is: 'Dimmen of Gas Geven?' Wel, ik ben ervoor om gas te geven, en vooral niet te dimmen. De oplossing voor een problematische democratie is méér democratie. Er wordt vaak gedacht dat mensen zich hebben afgekeerd van de politiek, maar dat is een misverstand. Veel burgers hebben het gevoel dat de politiek zich van hen heeft afgekeerd, en daarom hebben ze geen belangstelling voor politieke partijen en het Haagse politieke spel. Maar vraag mensen over hun toekomst, hun werk, hun woning, de school van hun kinderen, de zorg voor oma, hun visie op integratie: ze spreken honderduit. Betrokkenheid is er voldoende, het is aan de politiek en de samenleving die betrokkenheid te mobiliseren en te kanaliseren. Juist in tijden dat het moeilijk is, moeten we vasthouden aan onze wens de democratie verder uit te bouwen en meer inhoud te geven.

COALITIES SMEDEN

EEN OUDE NEDERLANDSE GEWOONTE

Tekst: Sjaak van der Velden

Vlak vóór en na verkiezingen voor de Tweede Kamer gonst het van de geruchten over welke partij met welke andere partij wel of niet wil samenwerken bij het vormen van een nieuwe regering. Wie wil met wie een coalitie vormen? Niet alleen op nationaal, maar ook op lokaal en provinciaal niveau worden op die manier besturen geformeerd.

Foto: Maarten Hartman / Hollandse Hoogte

Nederland, Den Haag, 11-1-2007 Catshuis. Kabinetsformatie. Kabinetsinformatie Vlnr. Verhagen, Balkenende, Wijffels, Bos, Tichelaar, Rouvoet, Slob Foto Maarten Hartman

‘Coalitie’ komt van het Franse woord *coalition*, wat bondgenootschap of verbond betekent. Het Franse woord komt op zijn beurt van het Latijnse werkwoord *coalescere*, in de betekenis van ‘zich verenigen’ of ‘samengroeien’. In de middeleeuwen ontstond daaruit het woord *coalitio*. In de Nederlandse politiek werd het voor het eerst gebruikt aan het eind van de negentiende eeuw. Protestantse en rooms-katholieke Kamerleden kwamen toen samen

op voor het recht om in eigen kring scholen op te richten en hiervoor financiering van de overheid te krijgen. Tot dan toe hadden de liberalen, die de meerderheid in het parlement uitmaakten, zich met succes sterk gemaakt voor de openbare school. Die school moest de kinderen wel opleiden tot ‘christelijke en maatschappelijke deugden’, maar mocht niets onderwijzen wat strijdig was met de godsdienstige overtuiging van andersdenkenden. De protestanten was dit idee altijd al een gruwel geweest, maar nadat

de paus zich in 1864 tegen het liberalisme keerde, en vooral tegen het idee van een neutrale school, keerden ook de katholieken zich tegen het concept van de openbare school. Na de verkiezingen van 1888 hadden de twee confessionele stromingen de meerderheid in het parlement. Zij vormden de regering-Mackay, het eerste coalitie kabinet, en kregen het voor elkaar dat ook het bijzonder onderwijs voor overheidssubsidiëring in aanmerking kwam. Het zou overigens nog tot 1917 duren

STATEN-GENERAAL

In artikel 50 van de Grondwet staat: 'De Staten-Generaal vertegenwoordigen het gehele Nederlandse volk.' De Staten-Generaal bestaat uit de Eerste Kamer en de Tweede Kamer. De naam Staten-Generaal stamt uit de late middeleeuwen (rond 1500) toen Nederland bestond uit een aantal gewesten met aan het hoofd een vorst. Als een dergelijk vorst belasting wilde heffen riep hij soms vertegenwoordigers van de aanzienlijke bevolking bijeen. Dat deel van de totale bevolking was onderverdeeld in drie standen: de adel, de geestelijkheid en de stedelijke burgerij (de gewone boeren, handwerkers en hun vrouwen telden in het geheel niet mee). Als de vorst de vertegenwoordigers van deze drie standen bij elkaar riep, dan was er sprake van een standen- of statenvergadering.

De Bourgondische vorst Filips de Goede zag kans om verschillende gewesten in zijn macht te krijgen. Toen hij in 1464 enkele belangrijke beslissingen wilde nemen riep hij de statenvergaderingen van al die gewesten bijeen. Deze vergadering in het stadhuis van Brugge was de eerste bijeenkomst van de algemene statenvergadering of Staten-Generaal. Later kwam de Staten-Generaal vaker samen, ook op eigen initiatief. Zo werd de Staten-Generaal een college dat plaatselijke belangen tegenover de vorst verdedigde.

In 1581 ondertekende de Staten-Generaal van een aantal Nederlandse provincies het Plakkaat van Verlatinghe, waarmee ze de Spaanse koning verlieten of afzetten. De Staten-Generaal verklaarde daarmee Nederland onafhankelijk.

voordat deze gelijkstelling in de Grondwet werd opgenomen.

PARLEMENTAIRE DEMOCRATIE

Nederland kent een parlementaire democratie. Er bestaan diverse uitwerkingen van het concept democratie, maar in de Nederlandse situatie houdt het systeem in dat het bestuur van het land in handen is van regering en parlement.

In principe werkt het systeem volgens de trias politica, de scheiding der machten. Die drie delen zijn de uitvoerende macht (de regering), de wetgevende macht (het parlement) en de rechterlijke macht (de rechters), die onafhankelijk van elkaar en zelfstandig dienen te werken. In werkelijkheid is de werking van de parlementaire democratie niet zo mooi gesplitst, want de drie machten overlappen elkaar soms enigszins. Weliswaar mag een minister niet in het parlement zitten, wat we de onverenigbaarheid van functies noemen, maar het komt wel voor dat leden van de rechterlijke macht zitting hebben in een vertegenwoordigend orgaan. Ook dienen ministers over het algemeen de wetsvoorstellen in, waarmee ze eigenlijk op de stoel van de wetgever plaatsnemen. Het parlement moet een wet weliswaar bekrachtigen, maar volgens artikel 81 van de Grondwet is instemming van de regering bij wetgeving noodzakelijk. Ten slotte moet de koning zijn fiat aan de wet geven voordat die van kracht wordt.

DE NEDERLANDSE CONSTITUTIE

De regering bestaat uit de koning (al sinds 1890 is de koning een vrouw) en de ministers. Volgens artikel 42, lid 2 van de Grondwet is in die constructie de koning onschendbaar en zijn de ministers verantwoordelijk. Deze bepaling bestaat sinds 1848, het jaar waarin de liberale staatsman Thorbecke de macht van de koning sterk aan banden legde. Wat de regering dus ook doet of zegt, de opvolger van Willem I van Oranje-Nassau kan daar nooit op worden aangesproken. De ministers worden echter benoemd door de koning, wat aanvankelijk tot een korte machtsstrijd tussen koning en parlement leidde. In 1867 verloor koning Willem III deze strijd en vanaf toen gold als regel dat de regering door het parlement wordt samengesteld en niet langer volgens de wens van de koning. Het parlement, of de Staten-Generaal telt twee Kamers. De Eerste Kamer bestaat sinds 1815 en was oorspronkelijk samenge-

COALITIES IN HET BUITENLAND

Ook in andere landen is het vaak noodzakelijk om een coalitie te vormen. Zo kent België vrijwel altijd een coalitieregering, tegenwoordig van sociaal-democraten, liberalen en christen-democraten. Duitsland heeft een regeringscoalitie van christen-democraten en liberalen.

Systemen zijn nooit star, zoals de recente verkiezingen in Engeland hebben laten zien. Daar bestaat een districtenstelsel en regeert al bijna 40 jaar telkens slechts één partij. Door de opkomst van een buitenstaander die ondanks het stelsel de beide andere partijen van een absolute meerderheid wist af te houden, is daar de discussie losgebrand of evenredige vertegenwoordiging niet beter zou zijn.

steld uit door de koning benoemde leden van de adel. Ze diende oorspronkelijk als een soort bolwerk tegen de invloed van de gekozen leden van de Tweede Kamer. Tegenwoordig worden de leden van de Eerste Kamer gekozen door de leden van de Provinciale Staten, die op hun beurt worden gekozen door de bevolking van de dertien provincies.

De Tweede Kamer heeft twee hoofdtaken. Ze controleert ten eerste de regering, die dan ook de plicht heeft de Kamer te informeren. Omdat het daarnaast gebruikelijk is dat een minister aftreedt als de Kamer zijn of haar beleid afkeurt, heeft het parlement een beslissende invloed op het landsbestuur. De tweede hoofdtak van de Tweede Kamer is het maken van wetten. Door de regering voorgestelde wetsvoorstellen moeten worden goedgekeurd door de Staten-Generaal voordat ze daadwerkelijk wet worden. Leden van de Tweede Kamer hebben ook het recht om wetsvoorstellen in te dienen (het zo genoemde initiatiefrecht) en door de regering ingediende wetsvoorstellen te wijzigen (het recht van amendement). Leden van de Eerste Kamer

ZETELVERDELING

In het stelsel van evenredige vertegenwoordiging krijgt een partij het aantal Kamerzetels dat procentueel overeenkomt met het percentage stemmen dat op die partij is uitgebracht. In Nederland telt de volksvertegenwoordiging 150 zetels, dus voor iedere zetel is tweederde procent van de stemmen nodig (want 150 maal tweederde is 100 procent). Dit benodigde percentage noemen we de kiesdrempel.

Het is natuurlijk zo dat de op partijen uitgebrachte stemmen niet precies een veelvoud van de kiesdrempel zijn. Alle stemmen die boven een veelvoud van de kiesdrempel zijn uitgebracht vormen de genoemde restzetels. Deze moeten worden verdeeld over de partijen die minimaal één zetel hebben behaald. Artikel P7 van de Kieswet regelt hoe deze verdeling in zijn werk gaat. Het aantal stemmen voor elke partij wordt gedeeld door het aantal behaalde volle zetels+1. De partij die nu het grootste aantal stemmen per zetel heeft, krijgt de restzetel toegewezen. Indien er meer restzetels zijn, dan wordt deze procedure herhaald met de nieuwe tussenstand tot de restzetels op zijn. Deze methode werkt vooral in het voordeel van grotere partijen.

hebben deze laatste rechten niet; zij kunnen ingediende wetsvoorstellen slechts aannemen of verwerpen.

VAN TWEDE KAMER NAAR COALITIE

In landen zoals de Verenigde Staten of Groot-Brittannië is de bevolking verdeeld over een aantal kiesdistricten waarin de winnaar alle zetels krijgt. Hoewel aan de verkiezingen in Amerika enkele tientallen partijen meedoen, is dit systeem van kiesdistricten er de oorzaak van dat er uiteindelijk slechts twee in het parlement komen.

De grootste vormt dan automatisch de regering, hoe klein de meerderheid ook is. Daarentegen kennen we in Nederland bij verkiezingen het systeem van evenredige vertegenwoordiging.

Dat houdt in dat de volksvertegenwoordiging bestaat uit politieke partijen die ieder een aantal zetels krijgen dat overeenkomt met het percentage stemmen dat die partij heeft gekregen. Als tien procent van de kiezers op een bepaalde partij stemt, dan krijgt die partij (ongeveer) tien procent van de zetels.

Door dit systeem zitten er sinds 2006 niet slechts 2 maar liefst 10 – en door het uit de VVD treden van Verdonk inmiddels 11 – politieke partijen in de Tweede Kamer. Van die partijen haalt bij lange na geen enkele de absolute meerderheid: het CDA, de grootste, heeft slechts 41 van de 150 zetels. Om te regeren moeten partijen dus samenwerken, een coalitie vormen.

In de tijd dat de eerste coalitie-kabinetten ontstonden, waren er overigens nog geen politieke partijen zoals we die nu kennen. Politiek was in die tijd vooral een tijdverdrijf van leden van de gegoede burgerij. Zij waren bereid om zich in te zetten voor het bestuur van het land en de regering te controleren. Alleen mensen met voldoende financiële middelen waren kiesgerechtigd. Al sinds 1848 bestond er een aardige financiële tegemoetkoming voor volksvertegenwoordigers. Volgens Artikel 85 van de grondwet van dat jaar ontvingen de leden van de Tweede Kamer een reiskostenvergoeding en een jaarlijkse schadeloosstelling van 2.000 gulden. In 1887 was de schadeloosstelling al opgelopen tot 4.500 gulden. Dat waren bedragen die in geen verhouding stonden tot wat een arbeider verdiende, maar het maakte wel de weg vrij voor niet-gefortuneerden om een rol in de politiek te spelen. De eerste werkmans die in 1885 in de Tweede Kamer werd gekozen, de meubelmaker B.H. Heldt, had zonder deze schadeloosstelling zijn zetel nooit kunnen innemen. In Engeland daarentegen was het vrijwel onmogelijk voor socialisten om in het parlement te komen omdat daar geen vergoeding aan volksvertegenwoordigers werd betaald.

Het toenemende belang van het parlement en de uitbreiding van het kiesrecht gaven stevige stimulansen aan het proces van partijvorming. Sinds de Tweede Kamer in feite bepaalde hoe de regering eruit zag, kon men niet meer volstaan met los-vaste verbanden tussen Kamerleden die min of meer op dezelfde lijn zaten. De katholieken, protestanten en liberalen klitten steeds meer samen tot de hechte verbanden van een politieke partij. Daar kwam nog bij dat ook de socialisten steeds meer van zich deden spreken; in 1888 kwam de eerste in de Tweede Kamer.

Het vormen van een regering moest noodzakelijk plaatsvinden in de vorm van een coalitie, omdat geen der partijen kans zag om een absolute meerderheid te behalen. Samenwerken met wie het dichtste bij stond, was de enige mogelijkheid.

DE FORMATIE

Na Kamerverkiezingen blijkt telkens weer dat de koning een belangrijke rol speelt in de Nederlandse politiek. Niet ondersteund door enige wettelijke of grondwettelijke regel maar gewoonte laat hij zich adviseren door de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer (en de vice-voorzitter van de Raad van State). Vervolgens ontvangt hij alle fractievoorzitters uit de Tweede Kamer, te beginnen met die van de grootste politieke partij. Op basis van deze gesprekken bekijkt hij welke coalitie de stabielste meerderheid op zal leveren. Daarna benoemt hij een informateur die peilt of deze coalitie inderdaad bestaansrecht heeft en daarna een formateur om de coalitie daadwerkelijk tot stand te brengen. Als de formatie een succes is, dan benoemt de koning de nieuwe regering uit de coalitiepartijen. De overige partijen rest een rol in de oppositie.

De regering weet zich verzekerd van een meerderheid in de Tweede Kamer die haar steunt. Kamerleden van de coalitiepartijen blijken slechts in uitzonderlijke gevallen bereid om de eigen

Joop den Uyl

regering te laten vallen. Naarmate de coalitie een breder draagvlak heeft, moeten oppositiepartijen harder werken om het beleid bij te sturen. Inhoudelijke argumenten leggen het in de praktijk bijna altijd af tegen machtspolitieke argumenten. Bij een kleine regeringsmeerderheid is het voor de oppositie meestal iets makkelijker om leden uit de coalitie los te weken en soms tegen de coalitie te laten stemmen.

COALITIES MET SOCIALISTISCHE MINISTERS

De eerste keer dat socialisten in Nederland regeringsverantwoordelijkheid kregen, was in 1939. Al eerder had de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) ministers kunnen leveren, maar toen, in 1913, riep het partijcongres de Kamerleden terug. Men vond het risico te groot dat socialisten in de regering steun zouden moeten geven aan een oorlog die op uitbreken stond. De twee socialistische die in 1939 als minister aantraden (Albarda op Waterstaat en Van den Tempel op Sociale Zaken), kregen nauwelijks de gelegenheid om hun stempel op het regeringsbeleid in Nederland te drukken. Binnen een jaar vielen de nazi's ons land binnen,

waarop de rechtmatige regering naar Engeland uitweek. In de Londense kabinetten in ballingschap zaten stevast SDAP-ministers. In januari 1945 boden zij hun ontslag aan, nadat een van hen ervoor pleitte om na de oorlog de zuivering niet te strikt door te voeren en daarmee een storm van kritiek oogstte. Na de bevrijding werden de vooroorlogse verhoudingen hersteld, met dien verstande dat de sociaal-democraten van de PvdA samen met de katholieken de kern van de regering vormden. Dat waren de jaren van de rooms-rode coalities onder Drees, die in 1958 ten einde kwamen. Het belangrijkste linkse kabinet uit de geschiedenis is ongetwijfeld het kabinet-Den Uyl geweest, dat regeerde van 1973 tot 1977. De drie linkse partijen (PvdA, PPR – inmiddels opgegaan in Groen-Links – en D66) leverden tien ministers, de twee confessionele partijen (KVP en ARP, de voorlopers van het CDA) leverden er zes. Deze bijzondere coalitie maakte zich sterk voor het eerlijk delen van kennis, macht en inkomen. De centrumlinkse regering-Den Uyl trad aan in een periode toen de grote golf van maatschappelijk verzet – die geassocieerd wordt

met Parijs 1968 – eigenlijk al voorbij was en er ook nog eens een economische crisis uitbrak. Na vier jaar viel de regering over een links kroonjuweel, het uitgangspunt dat grond gemeenschapsbezit behoort te zijn. Ondanks een grote verkiezingsoverwinning voor Den Uyl, die daarmee alle andere linkse partijen leegzoog, kwam het niet tot een vervolg. Na de grote verkiezingsoverwinning van de PvdA nam rechts de leidsels toch weer in handen.

Coalities met christen-democraten konden door de PvdA stevast worden verdedigd vanuit de gedachte dat er binnen de christen-democratie altijd een sociale vleugel aanwezig was. Regeren met de rechtse liberalen van de VVD leek echter uitgesloten. Dat kon pas vanaf het moment dat de PvdA haar ideologische veren afschudde en enthousiast werd over de toen heersende ideologie van het neoliberalisme. Dat leidde tot de paarse kabinetten tussen 1994 en 2002. Door de opkomst van Fortuyn en de LPF behoorden linkse kabinetten de afgelopen tien jaar niet tot de mogelijkheden. De enorme verkiezingsoverwinning van de SP in 2006 bood die mogelijkheid wel. CDA'er Balkenende wilde hier echter absoluut niet aan, waarop ook de PvdA de grote winnaar van die verkiezingen buitenboord hield.

Na de verkiezingen van 9 juni zal opnieuw een coalitie gevormd worden. De verkiezingen bepalen welke partijen daarvoor in aanmerking komen, maar daarbij is de les die we uit het verleden kunnen trekken eenvoudig. De beweging in de peilingen van de laatste maanden wijst op een strijd tussen de drie grote blokken, een strijd die ten koste gaat van de kleinere partijen. Als die worden weggevaagd zal dat ook betekenen dat de kleinere of jongere partijen hun grote broer niet scherp zullen kunnen houden. Dat geldt ook voor de SP. Iedere stem op de SP houdt de PvdA scherp.

GEEN HETE HERFST, WEL EEN HEET VOORJAAR

Tekst: Sjaak van der Velden Foto's Bas Stoffelsen

In april publiceerde het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zijn jaarlijkse overzicht van arbeidsconflicten. In 2009 legden volgens de officiële statistieken werknemers 25 keer het werk neer, waardoor er 5 duizend arbeidsdagen verloren gingen. Ter vergelijking: een jaar eerder waren dat er 121 duizend en in 2002 zelfs 245 duizend. Alle verwachtingen, die ook de SP uitsprak over een hete herfst die vorig jaar zou plaatsvinden, zijn dus niet uitgekomen. Hoe anders is 2010 begonnen. Het lijkt erop dat dit jaar het aantal verloren arbeidsdagen dat van vorig jaar al ruim heeft overtroffen.

VORIG JAAR

Dat er vorig jaar tamelijk weinig stakingen waren, valt niet te betwisten. Wel is het zo dat het CBS ondanks internationale aanbevelingen voor het verzamelen van gegevens over arbeidsconflicten weigert om verder te kijken dan acties waarbij het werk wordt neergelegd. Daarbij kunnen we denken aan demonstraties of het bezetten van een directiekantoor. Dat soort acties kwam vorig jaar ook een aantal keren voor, iets waar het CBS zoals gezegd niet over bericht. Een greep uit de acties die vorig jaar plaats vonden.

In februari bezetten tientallen verpleegkundigen in de gehandicaptenzorg het directiekantoor van Amarant in Tilburg, uit protest tegen de CAO die deze werkgever met het CNV had afgesloten. Volgens de andere bonden liet deze CAO ruimte voor verslechtingen en daarom wilden ze niet tekenen.

In februari en maart stakten enkele honderden werknemers van Fresenius Hemocare in Emmer-Compascuum,

een producent van bloedzakjes. Ze eisten hoger loon.

In april staakte het grondpersoneel van CHC Helicopters Netherlands in Den Helder. Hierdoor bleven de 13 helikopters van het bedrijf, dat het contact met boorplatforms op de Noordzee verzorgt, de hele dag aan de grond. In juni legde het productiepersoneel van de Honig-fabriek in Nijmegen het werk neer voor een loonsverhoging. In augustus namen ongeveer honderd werknemers deel aan een poortactie voor het bedrijf Aldel in Delfzijl, een aluminiumsmelterij. Hier stonden door de crisis 175 banen op de tocht.

In september stakten buschauffeurs van Connexxion in Woerden enige uren uit protest tegen een steekpartij in een bus waarvan een chauffeur het slachtoffer was.

In oktober deden rond de 25 duizend mensen mee aan acties van de FNV tegen de kabinetsplannen om de AOW-leeftijd te verhogen.

In november riep FNV Bondgenoten op tot een reeks werkonderbrekingen bij AkzoNobel in verband met

7 oktober 2009 Rotterdam - demonstranten tegen de AOW-plannen bij ECT-Waalhaven

7 mei 2010 Amsterdam - Sadet Karabulut van de SP in gesprek met de loco-burgemeester over de staking van het reinigingspersoneel

problemen rond het afsluiten van een nieuwe CAO. De laatste actie van 2009 vond in december plaats, in Vlissingen. Werknemers van aluminiumsmelter Zalco protesteerden tegen de plannen van de directie om van het personeel een loonoffer te vragen van 17,4 procent om de crisis het hoofd te bieden.

GEMISTE KANS AOW

Velen verwachtten vorig jaar eigenlijk stevige acties rond het voorstel van CDA-PvdA en ChristenUnie om de AOW-leeftijd te verhogen. Zo voorspelde Agnes Kant in juni 2009 dat het een hete herfst zou worden rond dat plan. Doordat binnen de top van de vakbeweging echter te veel werd ingezet op het Haagse overleg en de verwachting dat Agnes Jongerius het AOW-plan wel weg kon overleggen, gebeurde er niet veel. Zoals in het bovenstaande overzicht staat te lezen, vond er wel een aantal acties plaats, maar zoals vakbondsbestuurder Schellenberg in de Spanning van februari al zei: “De vakbondstop is alleen nog maar aan het polderen. Dat zie je ook rond de AOW. Agnes Jongerius, de onderkoningin van Nederland, dacht dat varkentje wel in de SER te kunnen wassen. Maanden onderhandelen voor niets, maar door dat onderhandelen verloor ze ook de aansluiting met de massa van de leden. Die mochten opdraven toen de race eigenlijk al was gelopen. Daarna zijn er zoveel fouten gemaakt. De flirt met Wilders, het idee van de inkomensgrens, dat dan in ledenraadplegingen wordt afgewezen en de Federatieraad die dit dan weer negeert. Overigens waren ze toen al bezig met *damage control* om de radicale leden de wind uit de zeilen te nemen. En dan helemaal aan het eind van de rit proberen ze te mobiliseren voor een massale demonstratie op het Plein in Den Haag. Nou dan weet je al dat ze er zelf ook niet in geloven, want hoeveel mensen kan dat Plein nou helemaal bevatten?” Schellenberg kreeg helemaal gelijk, want bij die demonstratie op 20 januari jl. waren ongeveer 400 mensen aanwezig. Niet echt een opkomst om over naar huis naar te schrijven. Maar goed, door de val van het kabinet is de race nog niet gelopen en liggen er weer volop kansen om de AOW op 65 te houden. Dat zal echter niet vanzelf gaan, want de meeste politieke partijen

voeren bijna fanatiek propaganda voor een verhoging van die leeftijd naar 67 en misschien in de toekomst nog hoger.

DIT JAAR

Het begin van 2010 geeft een heel ander beeld dan dat van 2009. Alleen al de wekenlange staking onder de schoonmakers heeft geleid tot acht keer zo veel verloren werkdagen als het hele vorige jaar.

De schoonmakers hebben laten zien dat een actie succesvol kan zijn. Ze toonden doorzettingsvermogen, want de acties begonnen al begin 2009 met werkonderbrekingen, korte stakingen en demonstratieve bijeenkomsten.

Ze voerden de druk steeds verder op, tot er een staking voor onbepaalde tijd kwam vanaf 16 februari. Uiteindelijk stakten ruim duizend schoonmakers en die hielden dat vol tot 22 april toen ze vrijwel een volledige overwinning behaalden.

Deze schoonmakers waren nog maar koud aan het werk of de gemeentereinigings van Amsterdam, Den Haag en Utrecht legden het werk neer. Zij deden dat in het kader van de al maanden aan de gang zijnde strijd voor een nieuwe gemeente-CAO. De gezamenlijke gemeentebesturen, verenigd in de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), willen het personeel op een nullijn zetten. De vakbond eist minstens een inflatiecorrectie, zodat de mensen er niets op achteruit gaan.

Dat echte stakingen niet altijd nodig zijn om gelijk te krijgen in een arbeidsconflict bewezen de werknemers van staalconcern Corus en van het containeroverslagbedrijf ECT. Ze hoefden slechts te dreigen met staking, of een korte werkonderbreking te organiseren, om een deel van de eisen ingewilligd te zien. Ook dreigen met staken is soms effectief.

Staken en actievoeren is geen doel op zich. De meeste mensen willen het niet, maar zouden liever zien dat ze de beloning en het respect waar ze recht op hebben gewoon zouden krijgen. Als dat niet zo is, dan blijft er meestal niet veel anders over dan in actie komen. Het ene jaar gebeurt dat meer, het andere minder. Het begin van 2010 heeft in ieder geval laten zien dat het de moeite loont om niet bij de pakken neer te zitten, maar heersende onvrede om te zetten in actie.

STOP de
neutronen

BOM

STOP DE NEUTRONENBOM!

Tekst: Nico Schouten

De campagne tegen de neutronenbom in de jaren 1977 en 1978 was een ongekend succes. In een half jaar tijd werden ruim 1 miljoen handtekeningen opgehaald. Voor dat succes zijn diverse redenen aan te geven. Op deze plaats wil ik alleen stilstaan bij de beeldvorming voor zover die bepaald werd door het actiemateriaal. Want de oudere lezers zullen zich vast het beeld van de campagne wel herinneren. Dit beeld kreeg in heel Europa en Noord-Amerika grote aandacht.

Het begon met een affiche en werd gevolgd door een sticker en een button. Half april 1978 kon ik als secretaris van het 'Initiatief Stop de neutronenbom' melden dat er in totaal ongeveer 400 duizend exemplaren van het affiche waren verkocht. Achter heel veel ramen hing er één, op heel veel jassen prijkte een button en op heel wat schooltassen zat een sticker.

Nadat het initiatief op 19 augustus 1977 was genomen, met een bekendmaking in dagblad De Waarheid een dag later, legden we snel contact met een grafisch ontwerper. Dat was Jeroen de Vries. Hem werd gevraagd een affiche te ontwerpen dat in één oogopslag liet zien waar het om ging.

Het gesprek met hem werd gevoerd door dagelijks bestuurder en Tweede Kamerlid voor de CPN Joop Wolff, oud-verzetsman en gepensioneerd drukker Jo Spier en mijzelf. Jeroen toog snel aan het werk en binnen een week kwamen we weer bij hem aan huis om een ontwerp te bekijken. Op een vel geel papier was met knip- en schuifwerk een collage gemaakt van letters en een plaatje. Zo ging dat vroeger toen er nog geen computer was. We waren meteen verrukt. Er waren heldere kleuren gebruikt met een aardig plaatje van een militaire bezigheid. Jo sprak het bijzonder aan dat het woord 'neutronen' in de samenstelling 'neutronenbom' met 'onderkast' oftewel kleine letters was geschreven. Als voormalig drukker wist hij maar al te goed dat deze letters, die zo heten omdat ze in de tijd van het handwerk in de onderste letterkast werden bewaard terwijl de hoofdletters in de bovenste kasten zaten, beter te lezen is dan hoofdletters. Jeroen verontschuldigde zich nog dat het plaatje van Franse origine was, wat men goed kan zien aan het hoofddekseel. Hij had geen ander plaatje kunnen vinden dat goed in het geheel paste. Wij drieën vonden dat geen probleem, eerder integendeel, want het ging om de strijd tegen een nieuw wapen. Joop verkneukelde zich al bij de gedachte hoe dit bij de Franse zusterpartij zou vallen, die zich kort geleden voor de *Force de Frappe* (een eigen Franse kernmacht) had uitgesproken. De kleurenrijkdom paste ook bij het politieke streven naar een brede beweging waarin ieder met zijn of haar overwegingen en achtergrond kon meedoen. Maar al te vaak worden in protestbewegingen naargeestige

beelden of kleurcombinaties gebruikt. Dat kan weleens nuttig zijn om aandacht te trekken, maar niet om massaal uitgedragen te worden. Ik heb hier meermalen op gewezen in internationale bijeenkomsten en daarbij gesteld dat een vredesbeweging moet appelleren aan mensen om welgemoed mee te willen doen. Het affiche verscheen voor het eerst op 9 september en daarbij werd de kopers meteen duidelijk gemaakt dat het achter de ramen moest komen en niet moest worden geplakt op muren of waar dan ook op straat. Deze instructie ging ook naar de activisten van de lokale werkgroepen. Er zijn in die tijd maar heel weinig klachten binnengekomen dat er toch ergens geplakt was. De boodschap met de achterliggende gedachte was dus door vrijwel iedereen begrepen. De beweging tegen de neutronenbom was de voorbode van een nog grotere beweging tegen nieuwe kernwapens na 1979. De aandacht vloeide weg na de akkoorden tussen Gorbatsjov en Reagan in 1987. De strijd tegen de opvatting dat kernwapens bruikbaar waren was gewonnen, maar de ontmanteling is een zaak van veel langere adem. Inmiddels lijken de laatste dagen geteld voor de aanwezigheid van kernwapens op Nederlandse bodem.

HET RIJKE ROOIE LEVEN

DEEL 56

COALITIEPARTNERS

HANS VAN HEIJNINGEN
Algemeen secretaris SP

In ons land kennen we een systeem van evenredige vertegenwoordiging. Het voordeel daarvan is – en zelfs Wiegels is het daarmee eens – dat kleinere partijen met uitgesproken opvattingen in de Kamer vertegenwoordigd zijn. Die partijen kunnen hun invloed optimaal benutten om de ‘middle of the road’-partijen tot heldere keuzes en actie aan te zetten. In dit opzicht heeft de SP haar historisch bestaansrecht de afgelopen zestien jaar dubbel en dwars bewezen.

Ga even met mij mee en klik linksboven op www.sp.nl op ‘overzicht’ en vervolgens op ‘resultaten’. Dankzij onze partij is de marktwerking in de thuiszorg teruggedrongen, wordt kleinschaligheid in zorg en onderwijs niet langer als ‘retro’ beschouwd, bestaat de Balkenende-norm binnen de publieke sector, worden klokkenluiders niet langer gesloopt maar beschermd, staat de tweedeling op scholen en in wijken op de agenda en zijn er belangrijke maatregelen tegen armoede genomen.

De SP heeft de afgelopen periode ook het doen en laten van vooral de PvdA – die net als wij zegt op te komen voor de belangen van gewone mensen – sterk beïnvloed. In feite kijken PvdA-politici voortdurend over hun schouder om te zien wat de SP doet en proberen zij te voorkomen dat een nog groter deel van haar achterban op ons stemt of zich bij ons aansluit.

Is dat genoeg? Nee, natuurlijk niet. Elke serieuze politieke partij streeft ernaar om in het centrum van de macht te komen. De SP is een volwassen politieke partij die graag deel uitmaakt van het bestuur van ons land, op voorwaarde dat wij daar een behoorlijke inbreng in kunnen hebben. Wat betreft de verantwoordelijkheid voor de financiële en economische crisis gaan wij ervan uit dat gewone mensen daar geen schuld aan hebben. Daarom hebben we een verkiezingsprogramma dat van bankiers, winstgevende bedrijven en mensen met hoge inkomens een grotere bijdrage vraagt dan van de mensen met een modaal salaris en diegenen voor wie de maand financieel gezien te veel dagen telt.

Voorlopig lijken de rechtse partijen in ons land er electoraal beter voor te staan dan de linkse partijen. Dat heeft minder met politiek dan met massapsychologie te maken. Onder normale omstandigheden voelt de helft van de mensen wel iets voor veranderingen die tot een betere spreiding van kennis, macht en inkomen moeten leiden. Maar in tijden van crisis zijn mensen eerder geneigd om alles bij het oude te laten en hun heil te zoeken bij gevestigde autoriteiten. In ons land tot VVD-politici als Rutte, Zalm, Van Baalen, Opstelten en Kroes. Politici dus die kilo’s boter op hun hoofd hebben door hun liberale beleid en hun afschuw van politieke sturing en controle op financiën en economie. Omdat deze politici in de ogen van

veel mensen deskundigheid en autoriteit uitstralen en omdat ze volgens de gevestigde politiek en de media niet verantwoordelijk zijn voor de huidige crisis, dreigen massa’s mensen opnieuw een kaartje te kopen voor de trein waarvan heel veel andere mensen gelukkig weten dat de remmen kapot zijn.

Mocht er na het sluiten van de stembus een mogelijkheid bestaan om een regering te vormen die de belangen van de grote meerderheid van mensen tot rechtsnoer voor beleid neemt, dan zal de SP daar graag over meepraten. Een regering dus die de inkomensverschillen verkleint, de publieke sector versterkt en een internationaal beleid voorstaat waar we ons niet voor hoeven te schamen. Zo niet, dan weten we wat ons de komende jaren te doen staat. We zullen dan op straat en in de Kamer aan de slag gaan met onze vaste coalitiepartners: de schoonmakers, de vrouwen in de thuiszorg, de postbodes, de mensen van de gemeentereiniging, de havenarbeiders en alle andere Nederlanders die vechten voor het behoud van hun koopkracht, het recht op werk en respect. De verkiezingen van 9 juni zijn vanuit dit perspectief niet allesbepalend maar wel heel belangrijk. Ze bepalen wie de rekening van de crisis als eerste op zijn bordje krijgt. Emile, onze volksvertegenwoordigers en de mensen op ons partijbureau zijn er klaar voor om die rekening te bezorgen waar die thuishoort. Samen met jullie, enkele duizenden actieve SP’ers, spannen we ons in om zoveel mogelijk mensen ervan te overtuigen dat een beter Nederland voor minder geld echt mogelijk is. Doe jij mee?